

NUMISMATISK

LEKSIKON

PETER FLENSBORG

Dansk Numismatisk Forening

ber, men senere faldt zinkindholdet til ca. 5-7%, således at legeringen mere fik karakter af bronze.

Ausbeutemünzen → Udbyttømønter.

Austral. Argentinsk møntenhed anvendt 1985-1992 efter en række kraftige devalueringer og ændrede møntnavne.

100 gamle Pesos = 1 ny Peso (1970-83)

10.000 nye Pesos = 1 Peso Argentinos (1983-85)

1000 Pesos Argentinos = 1 Austral (1985-1992)

10.000 Australes = 1 Peso (1992-)

Automobildollar. Betegnelse for en kinesisk søldollar præget 1928 i Kweichow provinsen i det sydlige Kina. Anledningen var åbningen af den første store kørevej i provinsen, og bilen, der var afbildet på møntens forside, var guvernørens eget prægtige statussymbol.

Autonome mønter, mønter præget af autonome, dvs. selvstyrende områder eller byer. I antikkens Grækenland har ca. 1500 byer præget egne mønter, og i middelalderen og nyere tid kendes eksempler fra bl.a. såkaldte »frie byer«. En række af de russiske autonome republikker har ligeledes udgivet egne mønter.

AV. (latin, forkortelse for guld). Anvendes ved beskrivelse af mønter og er normalt tilføjet på tavler med sort-hvide gengivelser, så man med det samme ved, at der er tale om en guldmønt. I dag anvendes mest forkortelsen Au.

Avers. Fransk betegnelse for en mønts forside.

Avesta. Svensk møntsted i Dalarne ved Dalelven taget i anvendelse fra 1644. I byen var allerede 1636 anlagt et kobberværk, hvor det meste

af malmen fra Falun kobbergruben blev raffineret. Fra 1644 til 1832 er næsten al Sveriges kobbermønt præget her; både rundkobbermønt og → plåtmynt. Desuden prægedes diverse poletter, som brugtes af firmaer. Fra 1691 og adskillige år herefter var møntprægningen indstillet, idet kobberet eksporteredes. I 1788 slog man efterligninger af russiske 5 koppek mønter med årstal 1764, 1778 og 1787, som var tænkt anvendt af svenske soldater på russisk område. I Avesta var også produktion og eksport af blindmønter (møntblanketter) til England, Holland, Frankrig, Polen og Portugal. → Garpenberg, → Bäsinge

Lit: NNÅ 1938 s.125-154. Myntkontakt 1984 s.148-50, 172-78, 268-80. B.Tingström: Plate Money, Stockh. 1986 passim.

Avesta Myntmuseum åbnedes 14. sept. 1983 i forbindelse med Avesta Jernverks AB:s 100-års jubilæum. De fleste af museets mønter er anskaffet af generalkonsul Axel Ax:son Johnson ved tre store køb i tidsrummet 1916-1920. Den første samling var 200 stk. → plåtmynt købt hos Georg Nyman. Det andet køb skete i 1917 og omfattede lidt over 600 stk. plåter fra Gustav Cavallis samling, og i 1920 erhvervedes af Oskar Wasastierna fra Helsingfors en samling på 104 stk. plåtmynt og over 2000 guld-, sølv- og kobbermønter. Desuden har mønthandler T.G.Appelgren helt op indtil 1948 formidlet indkøb af kobberøremønter til samlingen. Den er den største plåtmyntsamling i privat eje i vor tid med ikke mindre end 14 stk. 8-dalere og et stk 10-daler. Museet er indrettet i kælderen til et gammelt kornmagasin, og den kendte numismatiker Bertel Tingström har hovedansvaret for opsætningen i synsvenlige monter. Museet ligger kun 150 meter fra det sted, hvor kobbermønterne og plåterne engang blev tilvirket.

Lit: MK 1983 s.180-181; NM bd.37 s.443-453; NM bd. 39 (1995).

Avo. Møntenhed brugt i de portugisiske besiddelser Macao og Timor. 100 avos = 1 pataca.

Avslag → Afslag.

Axumitiske mønter. Betegnelse for mønter præget af det kristelige abessinske kongerige Axum (Aksum) i Etiopien fra slutningen af 200-tallet til 900-tallet. Området blev omvendt til kristendommen af neofysiske missionærer fra Ægypten. Udmøntningen var oprindelig små guldstykker med inspiration fra romerske serier, men bar græsk indskrift. Begge sider af mønten var for det meste forsynet med et kronet portræt af kongen i profil. Foruden guldmønterne fandtes også små bronzemønter, hvorimod sølvmønter er meget sjældne. I 500 og 600-tallet skete ændring i mønten. De græske inskriptioner erstattes af amharisk skrift, og kun bronzemønterne fortsætter. Typerne bliver med tiden også ændret, idet det ene kongebillede erstattes af et kors. Senere bliver portrættet til en figur af kongen. Efter 600-tallet bliver landet afskåret fra den vestlige civilisation på grund af Islams fremtrængen og udmøntningerne ophørte gradvist og kom ikke i gang før i slutningen af 1800-tallet.

Ayam → Tindymønter.

Ayyubids → Ajjubiderne.

B

Bagiri. Navnet på en 1/4 rupee sølv mønt fra Mysore i Indien, hvor den siden 1786 blev præget af Tipu Sultan (1782-1799). 1 rupee = 2 abidi = 4 bagiri = 8 jafari = 16 kazimi = 32

Bags

khizri. Mønten har fået sit navn fra en af imanerne.

Bagside → Forside – bagside.

Bahnsen, Frode B. (1923-1983). Dansk medaljør uddannet på Kunstakademiets billedhuggerskole under Johannes Bjerg. Fik i 1948 ansættelse som undermedaljør på Den kgl. Mønt i København, hvor han skulle aflaste Harald Salomon. Efter dennes pensionering i 1968 blev han i juni chefmedaljør, men det pinte ham meget, at man nu ikke ville ansætte en undermedaljør, som han kunne oplære i dette specielle job. Da han døde af sin hjertesygdom kun 59 år gammel, stod Mønten pludselig uden medaljør. Et stykke tid efter sin ansættelse i 1948 udførte Bahnsen som svendestykke en 2 Kr. prøvemønt med Fr.g.'s portræt på den ene side og rigsvåbnet på den anden. Et unikt sølvafslag af denne prøvemønt kom på besynderlig vis i handelen i 1974, men er senere i 1992 erhvervet af Den kgl. Mønt-og Medaillesamling. De første mønter, han signerede, var tronskiftemønten 1972 samt den nye brugsserie fra

1973. Kort før sin død i 1983 nåede han at udføre et par prøver til den nye møntrække. Af medaljer har han skabt en lang række officielle belønningsmedaljer, lige som han har arbejdet sammen med en række danske og udenlandske medaljefirmaer.

Lit: NNUM 1983 s.131-132; NR 1991 s.139, 1992 s.38+88+136+143, 1993 s.26+77; MN 1974 s.273, 1975 s.227.

Bahram (Behram). Navn på en 1/2 paisa (10 cash) kobbermønt fra Mysore i Indien efter ca. 1790 udmøntet af Tipu Sultan (1782-1799), efter at han i 1786 startede en udmøntningsrække dateret efter en ny æra ved navn Mauludi. Kobbermøntsystemet var: 1 paisa (zohra)=2 bahram=4 akhtar=8 qutb. Disse mønter fik astronomiske navne, og bahram er det arabiske ord for planeten »Mars«.

Bath (Bat) → Tikal.

Baiocco (flertal: Baiocchi). Oprindeligt en lille sølvskillemønt indført af Pavestaten i midten af 1400-tallet som afløser for sølv bolonino. 100 baiocchi=1 scudo. Indtil midt i

*Kirkestaten, Clemens XIII (1758-1769):
Baiocco 1759.*

1500-tallet var den af sølv, men her efter blev den slået i billon for fra 1726 at slutte som en kobbermønt. Den er sidst præget i 1848/49.

Baiza (Baisa, Baizah). Kobberskillemønt brugt i nogle arabiske lande som Kuwait, Muscat og Oman. Sidstnævnte sted var møntsystemet

Panama: 20 Balboa 1973. Denne mønt var, da den første gang fremkom i 1971, den største moderne sterling sølv mønt i verden, idet den vejede 129,59 gr.

indtil 1970: 4 baisa=1 anna; 64 baisa=1 rupee og 200 baisa=1 riyal. Efter 1970 var 1000 baiza=1 riyal (rial saidi, efter nov. 1972: rial omani). Ordet har samme oprindelse som → paisa.

Bajoire. Fransk betegnelse udledt af »baiser« (kys, at kysse), og som anvendes om et vis a vis (modvendt) portræt af en mand og en dame på en mønt eller medalje. Det kendteste eksempel er Ferdinand og Isabelas spanske → exelente fra 1497. Andre eksempler kendes fra de Sydlige Nederlande under Albert og Isabella (1598-1621) og fra Danmark, hvor første eksempel er Chr.2.'s sølvgylden, og hvor det seneste eksempel er Dronning Margrethe og Prins Henriks sølvbryllupsmønt (200 kr. og 20 Kr.) fra 1992.

Balance Merk. Skotsk sølv mønt præget 1591 og 1592 under James VI af Skotland (James I af England). Der er kun udmøntet half merk og quarter merk. Mønten har sit navn fra motivet på bagsiden, der viser en vægt (balance) med et sværd nedenunder.

Balancier → Spindelpresse.

Balboa. Hovedmøntenhed i den mellemamerikanske stat Panama fra 1903. 1 balboa=100 centesimos. Den første 1 balboa mønt udkom 1931. Dens vægt var 26,73 g med finheden 0,900, og den var navngivet efter den spanske opdagelsesrejsende Vasco Nunez de Balboa, der opdagede Stillehavet i 1513.

Balleskatten. Stort dansk skattefund gjort 1968 i Balle i Randers Amt. Ballefundet indeholdt 12.121 mønter foruden en mængde bord-sølv og smykker. Fundet bestod mest af danske småmønter samt omkring 400 store dalere, hvoraf 277 var udenlandske sølvdalere. Yngste mønt i fundet var fra 1656, hvilket

klart angiver, at skatten i hast er gravet ned i forbindelse med Carl X Gustavs hærgen i Danmark. Største-parten af mønterne er krone, mark og skillingsmønter fra Chr.4. og Fr.3.

Lit: Historisk Årbog for Randers Amt 1968; Skalk 1968 s.4-10; NNUM 1968 s.73, 1969 s.52.

Ballonmedaljer. Et specielt samlerområde inden for luftfartsmedaljer. Siden brødrene Montgolfier fik en varmluftballon i luften i 1783, er der præget utallige medaljer til minde om diverse ballonbegivenheder. Fra Danmark findes en række ballongyngemedaljer, der siden 1884 solgtes som erindringstegn ved ballongyngen i Tivoli i København. Der eksisterer enkelte stykker i 14 karat guld, som blev uddelt til hver 10.000 gæst,

Isle of Man: Crown 1983 i kobbernikkel.

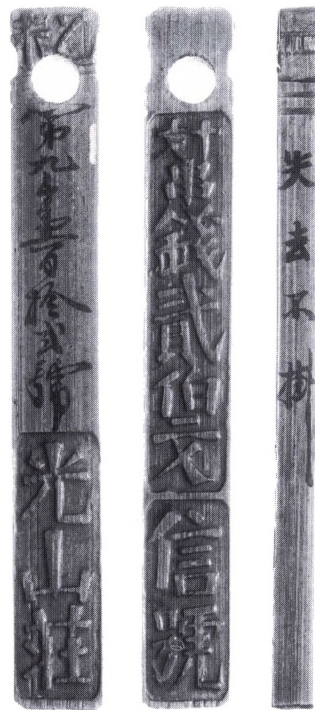
der gik »i gyngen«. Fra Sverige findes en medalje med indskrift: Souvenir de Ballon Captif fra 1891, som → A.Dragsted prægede, og fra Norge kendes en lille ballon medalje fra 1870, hvor der på bagsiden står: Me-

tal fra Ballonen. Luftreisen 25 Novbr. 1870. Denne lille medalje er præget af metal fra ballonen af guldsmed Tholstrup i Oslo.

Balmbergers møntimitationer. Legetøjsmønter præget af firmaet C. Balmberger i Nürnberg ca.1893-1900 som kopier af mønter fra Tyskland, England og Frankrig. De fleste måler 12,5 mm i diameter og er kun 0,5-0,7 mm tykke.

Lit: D.Rogers: Toy Coins. Wolverhampton 1990.

Bambuspindemønter (eng.: Tally-Sticks) eller som kineserne kalder dem »Ta Yung Pi« (midlertidige cash eller supplements cash), er en art private nød mønter fra Kina fremstillet af bambuspinde (bambusblokke) i den sidste del af Tong Zhi

Bambuspindemønt lydende på 200 wen (cash) og udgivet af privatbank Guang Shan Zhuang i Soochow i 1895 (Yi Wei).

Ban

(1862-1874) og i begyndelsen af Guang Xu's (1875-1908) regeringsperiode. De små bambusblokke blev for det meste forsynet med inskription ved prægning, indbrændning eller ved bemaling med tusch. Inskriptionen indeholdt normalt et bynavn, navnet på den handlende samt en værdisangivelse. Tally-Sticks dukker op igen i perioden 1938-1942, men forsvandt da tilstrækkelige mængder af småverdi-mønter kom frem igen. Blandt samlere og handlere i Vesten troede man længe, at også de meget lange og tynde bambusstykker med bemalede tuschtegn og numre for oven, og med enden ligesom spidset til, var en art tally-stick; men det rejser sig om spådomspinde etc., der ikke har noget med betalingsmidler at gøre.

Ban → Koban, Oban.

Bancia → Kuna.

Banco. En betegnelse brugt i mange forbindelser inden for numismatikken. Oprindeligt et italiensk begreb; men en del af de europæiske handelshuse og banker, bl.a. Hamburg Bank foretog transaktioner i »Banco« talers og »Banco« mark, der var → regnemønter. Bancotaler svarede til ca. 25,98 g finsølv. Bancotalere var talere af lavere standard med hensyn til vægt og finhed end de almindelige i tiden prægede talere, nøjagtig som ved kurantmønten.

I Sverige brugtes den som tillægsbetegnelse på svenske skillingsværdier fra 1835-1855 for at anskueliggøre, at skillemonten fulgte værdien af bankens sedler i modsætning til Riksgældskontorets penge. 4 skilling banco = 6 skilling riksgæld = $1/32$ riksdaler specie.

I Danmark kunne det i 1764-65 betale sig at købe kurantmønter i Hamborg og ommønte til specie (Fr.5. Hede:27 og Norge Hede:1) svarende til Hamborgs banco.

Bancotaler → Banco.

Bancozettelheilungsmünze er indskriften på nogle østrigske 15 og 30 kreuzer-mønter med årstal 1807 udmøntet i Wien, Kremnitz, Carlsburg, Graz og Schmöllnitz indtil 1811 som følge af, at kursen på bankosedler udviklede sig forskelligt i forhold til mønter. 1807-mønterne var knyttet til papirgylden, men det hele endte med en statsbankerot 20. feb. 1811, hvorved bankosedlerne blev nedskrevet til $1/5$ af deres værdi.

Bankerot. I ældre tider var det almindeligt, bl.a. i Italien, at visse personer rejste fra marked til marked for at veksle penge for folk. Da mønterne blev dårligere, blev det først og fremmest guldsmedene, der varetog dette hverv, idet de havde bedre mulighed for at undersøge mønternes ægthed og finhed. I det 12. årh. begyndte man at kalde dem for bancherii (bankiers) efter deres borde (bord på latin = banca). Deres forretninger blev stadig mere sammensatte; ikke alene ombyttede de penge for folk, de modtog også penge til opbevaring og påtog at rejse til andre lande og der foretage udbetalinger. Viste det sig, at en bancherii havde bedraget eller ikke kunne betale, blev hans bord slået itu (banca rotta). Herfra stammer ordet bankerot.

Bankfrisk. Betegnelse for den kvalitet en mønt har, når den bliver taget ud af en rulle med nye mønter. Bankfrisk er det samme som ucirkuleret eller kvalitetsbetegnelsen o. Ved denne kvalitet tillades enkelte småhak eller stød, som fremkommer ved fremstillingen, når mønterne efter prægningen falder ned oven på hinanden i en kasse.

Bank of England dollar. Denne for England helt enestående mønt har sin egen historie. Under Napo-

leonskrigen satte man i England spanske dollars (8 realer) kontramarkerede med et lille portræt af George III i omløb 1797-1804 i et antal af over 2,3 mio. Derefter satte Bank of England i 1804 sin egen bank-dollar

1 dollar/5 shillings 1804.

(5 shilling) i omløb. Denne, der var overpræget på spanske 8 realer, blev 1804-1811 udmøntet af Matthew Boulton på hans berømte Soho Mønt i Birmingham i et antal af ca. 2,5 mio. Alle har årstallet 1804, og stemplerne blev udført af medaljør C.H.Küchler, der i øvrigt omkring 1806 skar nogle prøvestempler til en serie af Chr.7.'s danske mønter.

Bankportugaløser. Med oprettelsen af Hamburg Bank begyndte man at præge → portugaløser, dvs. guldstykker med 10 dukaters vægt. Omkring slutningen af 1600-tallet havde disse stykker ingen møntkarakter mere, og de må herefter opfattes som guldmedaljer med 10 dukaters vægt.

Hamburg: Bankportugølser (10 dukat) 1801.

Banktegn. Betegnelse for en række danske mønttegn fra 2 til 16 skilling, som Rigsbanken efter Statsbankerotten i 1813 fik kgl. autorisation til at udstede.

Banovac (flertal: Banovci). Karakteristisk sølvpenning (ca. 1 g) fra Slovenien præget ca. 1240-1384. Forsiden viser et patriarkal kors flankeret af sol, måne og to kronede hoveder. Bagsiden afbilder en mår.

Banu (Ban) (flertal: Bani). Rumænsk skillemøntenhed fra indførelsen af → decimalsystemet i 1867, der fulgte → Den latinske Møntunion. 100 bani=1 leu. 1867 mønterne i værdierne 1, 2, 5 og 10 bani er præget i England hos henholdsvis Heaton i Birmingham og James Watt & Co. Senere kom enheden til at hedde ban. En mønt med denne enhed fremkom første gang i 1888, men

den blev ikke sendt i cirkulation; først år 1900 kom en regulær 1 ban mønt.

Barbariske imitationer. Populære mønter er altid blevet efterlignet, men som regel røbes mønten ud fra stilen, der kan være mere eller mindre barbariseret. Udtrykket er mest brugt om græske, romerske og byzantinske mønter, som er efterprægede af folkeslag i grænseegnene til de store riger, f.eks. keltiske efterligninger af græske mønter eller arabiske efterligninger af byzantinske mønter. De ældste danske mønter fra ca. 825 e.Kr. er efterligninger af Karl d. Stores Dorestad mønter, og i vikingetiden findes skandinaviske efterligninger af her cirkulerende udenlandsk mønt – fortrinsvis angelsaksiske mønter.

Barber Dime. Populær samlerebetegnelse for den amerikanske → dime (10 cents), der er præget 1892-1916, og hvis design skyldes chefgravør Charles E. Barber.

Barbone (Barbonaccio). Groschen mønt præget i den italienske Lucca provins fra omkring 1450 til 1750. Møntens værdi svarede til 12 soldi. Senere faldt dens værdi. Da mønten omkring 1806 kun var 6 soldi værd, kaldte folk den for barbonaccio, dvs. lille barbone.

Barbuda. Portugisisk billonmønt udmøntet under Ferdinand I (1367-1383). Dens vægt var 4,33 g og finheden 0,250. Der er også præget halve barbuda.

Bar Cent også kaldt Bar Copper er en af de private → tokens, der cirkulerede i Nordamerika i slutningen af 1700-tallet. Forsidens motiv – et sammenslynget »USA« – er taget fra en soldaterknap, medens bagsiden havde 13 vandrette streger (eng.: Bars) repræsenterende de 13 uafhængige stater. Stykket begyndte at cirkulere

i New York fra omkring nov. 1785 og menes at være præget af Thomas Wyon i Birmingham i England.

Barnets Lykkeskilling. Dansk lykkeskilling, som blev til på foranledning af julemærkets ophavsmand, postmester Holbøll i 1912. Den er præget til fordel for de blinde, og på forsiden er et portræt af dronning

Barnets lykkeskilling.

Alexandrine, som nærrede en stor interesse for blindesagen. Odd-Fellow ordenen fik overdraget salget efter »Danmarks Blinde«, men det overgik i 1923 til »Danske mødres julegave til forældreløse børn«, der også havde tilknytning til Odd-Fellow ordenen. Først lod man kordegn- og klokkerkontorerne distribuere disse lykkeskillinger, men uden større succes, hvorefter man igen lod jordemødrene stå for udbredelsen. Holbølls ide blev i øvrigt eksporteret til Sverige, hvor en lignende lykkeskilling var meget populær. Med lykkeskillingen fulgte også et papkarton, på hvilket man kunne læse, hvad pengene gik til, og samtidig fik de nybakte forældre udleveret »Vejledning i den første pleje«. Lykkeskillingen er præget på Den kgl. Mønt med stempler af medaljør Andreas Hansen. I 1960 overgik salget til Dansk Blindesamfund, som stop-

Barr

pede det i 1972. Barnets Lykkeskilling findes i to udgaver – med og uden hul.

Lit: NNUM 1941 s.138; Frederiksborg Amts Avis 17/8-1985; NR 1989 s.25-26; NNUM 1991 s.107-108, 1992 s.27 + 160-161.

Barrinha → Matica.

Barrer. I vikingetiden og i middelalderen var sølvbarrer et meget anvendt omsætningsmiddel. Barrerne fra middelalderen er ofte forsynet med indslåede mærker eller indskrifter, der angiver vægt eller lødighed inden for det område, hvor de var beregnet til at cirkulere, eller byens eller områdets mærke. Sådanne barrer findes især fra Nordtyskland i det 14. årh. samt fra Rusland i det 11.-15. årh. Størst udbredelse har de haft i Rusland i den møntløse periode fra det 12. årh. til 2. halvdel af det 14. årh. Fra Danmark kendes flere fund med barrer, bl.a. sølvskatten fra Rebild fra 1971, og på Gotland er gjort flere fund af barrer, hvoraf mange har været russiske. Anvendelsen af barrer som betalingsmiddel har været almindelig utallige steder, bl.a. de kinesiske → sycee, samt guld- og sølvbarrer fra den senromerske tid i det 4. og 5. årh.

Lit: EUCOPRIMO 1992 hefte 1 s.5-45.

Bartons metal. Betegnelse for kobber med guldbelægning. Det brugtes mest til små medaljer og jetons i 1800-tallet. Et par engelske prøvemønter fra 1825 er ligeledes udført i dette metal.

Base metal. En lidt »løs« engelsk betegnelse for ethvert metal eller legering, der ikke er ædelt som sølv eller guld. Betegnelsen bruges gerne om antikke, keltiske eller romerske mønter, der oprindeligt er præget i ædelt metal, men som af en eller anden grund – officielt eller uofficielt – også er udpræget i en »dårlig« legering. → billonmønter omtales ofte i

engelsksproget litteratur som basemetal mønter.

Bastardo. Portugisisk kolonimønt i tin, første gang udmøntet 1511 til brug i Malacca. I midten af 1500-tallet var der følgende relation mellem Malaccas mønter i forhold til Goas' i Indien: 1 bastardo=100 soldos. 1 soldo=20 dinheiros og 1 dinheiro=2/5 Goa real.

Bastiao. Indisk-portugisisk sølv mønt fra Goa. Udmøntet som halv og hel bastiao under Sebastian I (1557-1578). 1 bastiao vejer 19 g og er lig 300 reis. Bagsiden af mønten viser den hellige Sebastian.

Bath metal. En metallegering opkaldt efter byen Bath. Legeringen bestod af 75% kobber, 24,7% zink og 0,3% sølv og blev første gang taget i anvendelse af William Wood i begyndelsen af 1700-tallet til brug for de såkaldte → rosa americana.

Batting. Folkelig betegnelse for den svenske 1/4 skilling præget 1802-1833.

Batzen. Sølv mønttype, der fra slutningen af 1400-tallet fik stor udbredelse i Schweiz og Sydtydskland. Handelen havde på dette tidspunkt et behov for en mellemstor sølv mønt, hvilket bevirkede knaphed på de saksiske og bøhmiske groschen mønter. Derfor begyndte man i Schweiz at præge → dicken (i Bern præget fra 1482), der var en efterligning af den italienske → testone. Dicken-mønten kunne dog ikke dække behovet og var ikke rentabel, og eftersom den havde en værdi af ca. 1/3 taler, var der stadig behov for en groschen-lignende mønt. En sådan blev præget første gang i Bern i 1492 og andre kantoner, og sydtyske områder fulgte efter. Mønten var en dobbelt plappart (blaffert=1/2 groschen) til 4 kreuzers værdi, hvorfor der gik 18 batzen på en taler til 72 kreuzers

værdi. Disse mønter fik snart navnet → rollbatzen og senere blot batzen.

Det Tysk-Romerske rige, Maximilian I (1486-1519): Batzen 1518.

Ordets oprindelse er sikkert bjørnen, der var motivet på mønterne fra Bern. Der var dog stor forskel på de forskellige batzens indre værdi, og værdien af flere blev hurtigt nedsat. En særlig dårlig batzenprægning begyndte efter 1500 i Salzburg. Indtil midten af 1530'erne blev prægningen endnu hyppigere, men også dårligere. Fra at have haft et sølvindhold på 1,87 g, faldt det til ca. 1,44 g, og mange af de gode groschen mønter er ommøntet til underlødige batzen. Salzburg prægede endnu i 1700-tallet et 4 kreuzer stykke, der benævnes B. Der er også præget flerdobbelt, som f.eks. 12 og 24 kreuzer, der benævnes → dreibätzner og sechsbätzner. I Schweiz brugte man i de enkelte kantoner batzen som møntenhed indtil 1850, hvor 1 B. blev 10 rappen. 10 rappen stykket kaldes den dag i dag batzen i den tysktalende del af Schweiz.

Baudekin. Lille gros introduceret 1269 af Margaret af Constantinopel (1244-1280), grevinde af Flandern og Hainault (Vallenciennes). Over 30 imitationer kendes fra Nordfrankrig og Nederlandene. De gik også un-

der navnet cavalier d'argent, idet de ligeledes afbildede en rytter.

Bauerngroschen er en folkelig betegnelse for de siden 1477 i Goslar prægede groschen, der på bagsiden viser de hellige mænd Simon og Judas. Disse bar en stav og en sav, og på grund af deres klædning antog folk, at det var et par harzenbønder (bauern), hvilket har givet mønten

Goslar: Bauerngroschen u.år.

navn. Mønterne kaldes også goslarische schillinge, fordi de gjaldt 12 goslar – eller hildesheimer penninge. Efter 1501 havde de en værdi af 10 braunschweiger penninge. De havde samme værdi som → annengroschen, og selv om bauerngroschen kun blev præget til omkring 1490, fortsatte den med at cirkulere ind i 1500-tallet.

Bauert, Johan Ephraim (1726-1799). Svensk født medaljør, der kom til København, hvor han omkring 1752 blev medhjælper hos hofkunstdrejer Lorenz Spengler. I 1759 fik han Kunstakademiets lille guldmedalje, og året efter fik han til opgave at skære stemplerne til Souverainetsfest-medaljen. I 1761 blev Bauert ansat som stempelskærer ved den nyoprettede mønt i Oldenborg,

men boede og arbejdede fortsat i København. 1763 blev han tillige stempelskærer ved Mønten i København, hvor han virkede til sin død. Bauert skabte i sin virketid en lang række medaljer og mønter, hvoraf en del medførte kritik.

Lit: Wilcke: Kurantmønten (Kbh.1927) passim; G.Galster: Danske og Norske Medaljer og Jetons (Kbh.1936) s.349-361; NR 1986 s.94.

Bawbee. En skotsk billonmønt gældende for 6 skotske pence=1/2 engelsk penny. Indført 1539 under James V. Møntens forside viser en kronet idsel, medens bagsiden har et stort kors med en kronc og en fleur de lis på hver side. Mønten har fået sit navn fra møntmesteren Alexander Orok, »Laird of Sillebawbee«. Billonmønterne er ikke præget efter 1558, men en kobberudgave under Charles II er sidst præget under William II (William III af England) i 1697. I moderne skotsk dialekt er ordet benyttet indtil 1971 som betegnelse for en engelsk 1/2 penny.

Bay Shilling → Pine tree mønter.

Bazarucco (Bazaruco). Portugisisk kolonimønt præget første gang 1515 i Goa og Diu i kobber og → calaim. Den er også præget i Bacaim, Damao, Chaul og Cochin, hvor den udkom som flerdobbelte B. I 1700-tallet var 375 B.=300 reis og normalt var 300 reis= 1 parado.

Bazaruk. En lille tinmønt præget i Cochin i Hollandsk Indien for → VOC fra 1663 til 1795. 8 bazaruk=1 duit. Navnet er afledt af det portugisisk-indiske → bazaruco (bazarucco).

B.C. (Before Christ). Anvendes ved årstalsangivelse før Kristus (f.Kr.), dvs før år »0«. Tilsvarende angivelse på tysk er v.Chr. og på fransk: avant J.C.

Becker, Carl Johan (født 1915).

Dansk professor i nordisk arkæologi og europæisk forhistorie, der sidst i 1970'erne også kastede sig over numismatikken – specielt dansk numismatik i 1000-tallet. Becker har endvidere virket som formand for → Selskabet Den kgl. Mønt- og Medaillesamlings Venner fra 1984-1993.

Lit: NNUM 1985 s.102-103 (70 år + num. bibliografi); DBL bd.1 (1979) s.528.

Beckers forfalskninger. Tyskeren Carl Wilhelm Becker (1772-1830) var storproducent af falske mønter. Som ung viste han større interesse for kunst end for sin fars vinhandel, og ret tidligt lavede han tegninger af antikke mønter og skar stempler. Alleerede 1806 fik man mistanke til hans mønters ægthed, men de mønter han solgte til diverse museer, var tilsyneladende ægte. I 1815 gjorde prins Carl af Isenburg ham til hofråd og til leder af sit bibliotek. Han blev hurtigt kendt som »Antiken Becker«, og han handlede af og til med mønter og antikviteter, ja selv Goethe besøgte ham og skal have handlet med ham. Becker lagde ikke selv skjul på, at han skar stempler og fremstillede kopier – ja han troede ligefrem, at han gjorde samlerne en tjeneste ved at forsyne dem med fuldendte kopier af mønter, de ellers aldrig ville have fået. En del af disse dukkede senere op på markedet som ægte og skabte nogen forvirring. I 1824 forsøgte Becker at sælge alle sine stempler til Møntkabinetet i Wien, men man afslog, og derefter ser det ud, som om Becker begyndte en større produktion, som han afsatte selv eller gennem agenter. På dette tidspunkt havde han skåret stempler til 296 mønter; 110 græske og 126 romerske, medens resten var forskellige mønter fra middelalder og nyere tid. Afslag i sølv af hele serien kostede kun 1/20 del af, hvad de originale mønter kostede – så det er ikke svært at se, hvor stor fortjenesten blev ved videresalg som ægte. Efter Beckers død den 11. april 1830

Begr

fortsatte enken med at sælge afslag, men stemplerne forblev i familiens eje. Først i 1911 kom de til Kaiser Friedrich Museet i Berlin. Beckers forfalskninger er særdeles farlige, idet han i flere tilfælde har benyttet slidte, men originale antikke sølv-mønter som blanketmateriale.

Lit: Hill:Becker the Counterfeiter del I + II (Nyttryk New York 1976). Heri findes fortegnelse og fotos af over 360 forskellige beckers forfalskninger.

Begravelsesmønter → Døds-mønter.

Behram → Bahram.

Bei (Pei). Kinesisk betegnelse for → kaurisneglen, der tidligere blev brugt som betalingsmiddel. En mængde kinesiske tegn, der har med økonomi at gøre, indeholder grundtegnet (radikalen) for Kauri; f.eks. Cai (velstand), Mai (købe), Gui (dyr), Jian (billig), Bao (værdifuld) etc. En hel række møntenheder i det sydøstasiatiske område er afledt af bei (pei).

Beklippede mønter → Møntbe-klipping.

Belalang → Tindyrømønter.

Belejringsmønter er mønter præget i belejrede byer, hovedsagelig i det 16.-19. årh. Ofte var det ikke muligt at skaffe mønter nok, da de forsvarende soldater jo skulle have deres sold, og så var eneste mulighed at fremstille midlertidige mønter. Da der for det meste ikke var

noget møntprægested i disse byer, blev det ofte guldsmedenes opgave at lave enkle stempler, som kunne bruges til indstemplingen, og blanketmaterialet var ofte uregelmæssigt udklippede firkantede stykker af kobber eller sølv. Der er flere tyske eksempler på, at rige folks sølvservice eller kirkesølv har måtte holde for og er klippet i stykker, stemplet og brugt som nødmønter. Den ældste belejringsmønt er klippinge fra Pavi-as belejring i 1524. Også i Skandinavien har vi eksempler, bl.a. Chr. 5.'s klippinge, som blev til, da en dansk hærafdeling 1677-78 var indesluttet i den skånske fæstning Christianstad.

Belga. Belgisk mønt- og regneenhed indført 1926/27 svarende til 5 francs. På mønter er den angivet som en ekstra enhed på 5 francs mønterne fra først i 1930'erne. På pengesedler er den derimod brugt konsekvent fra 1927 og til kort efter 2. verdenskrig.

Belønningsmedaljer → Medaljer – belønningsm. etc.

Bendixen, Kirsten (1924-1995). Dansk numismatiker, mag.art. og museumsinspektør ved Den Kgl. Mønt-og Medaillesamling. K.B. fik i 1958 ansættelse som videnskabelig assistent og blev 1960 museumsinspektør. Hendes hovedområde har været danske mønter og medaljer. Her er det især hendes forskning vedr. de mange → sceattas, der blev fundet ved Dankirke og Ribe, og som har kunnet datere det første Ribe så tidligt som ca. 725, der har vakt opmærksomhed også uden for numismatiske kredse. Foruden at være en flittig skribent i NNUM, NNÅ og andre steder har hun udgivet bøger om bl.a. Abraham Lehns regnskab 1718-1720 samt den populære »Danmarks Mønt«, der er kommet i flere oplag og tillige i en engelsk udgave. Hendes medalje-interesse medførte, at hun i godt 20 år

var dansk delegat i → FIDEM, og inden for dette område har hun forfattet kataloger og bøger som »Harald Salomon«, »Katalog over Harry Elstrøms medaljer« samt værket »Thorvaldsen og Medaillekunsten«. De mange møntsamlere og historiske foreninger landet over har i 1970'erne og begyndelsen af 80'erne nydt godt af hendes lysbilledforedrag. K.B. vandt allerede som student Universitetets guldmedalje og fik Aage Rothenborgs legat i 1980. I 1985 blev hun korresponderende medlem af Dansk Numismatisk Forening og fik i 1991 samme forenings æresmedalje.

Lit: MN 1980 s.195; NNUM 1989 s.58-60 (biografi); NNUM 1991 s.148.

Benzelius d.y., Erik (1675-1743). Svensk ærkebiskop, der allerede som 12-årig begyndte at samle mønter. Han var utrolig vidende og stod i brevveksling med mange af Europas mest lærde mennesker. Allerede som 17-årig fik han udgivet en afhandling om den jødiske shekel. Hans interesse for numismatik var stor og holdt sig gennem årene, således også hans samlerinteresse, idet han i 1720'erne besad en af de største møntsamlinger i privat eje.

Benzon, Alfred N. (1823-1884). Dansk apoteker og møntsamlere, der i 1849 overtog Svaneapoteket i København. I 1863 anlagde han en kemisk fabrik ved Kalvebod Strand; i 1865 Østergades Materialhandel og 1877 Teknisk Materialhandel. Omkring 1870 lod Benzon fremstille to udleveringstegn (Bgs.986-987), der brugtes ved bestilling af medikamenter. Benzon var den fødte samler – han samlede alt muligt lige fra udstoppede fugle, fugleæg og konkylier til mønter. Efter hans død udarbejdede P. Hauberg en fortegnelse over samlingen. Benzon havde testamentarisk bestemt, at Møntsamlingen måtte udtage de mønter, den havde brug for. Disse, der i alt beløb sig til

Landau, Belejringsmønt:
1/2 Gulden klipping 1713.

863 stykker, er medtaget i kataloget, men forsynet med en parentes omkring nummeret. De resterende mønter solgtes på fem auktioner i tidsrummet 1885 til 1888.

Lit: MN 1981 s.11; Danish Token Club 3. årg. 1981 nr.13 s.164-166; DBL bd.1 (1979) s.385.

Ber → **Birr**.

Berch, Carl Reinhold (1706-1777).

Svensk embedsmand, samler og numismatiker, som især har beskæftiget sig med »skådpenningar«. Bibliografi over hans arbejder i Högberg: Svenska Numismatiker under fyra sekler, Göteborg 1961 s.244-246.

Berchs skala → Medaljeskala.

Bergen. Norsk by og møntsted allerede før Sverre Sigurdssons tid (1177-1202). Brakteater med bogstavet »B« antages at stå for Bergen. Under Kong Sverres tid findes brakteater, hvor bynavnet er angivet som Berg (is). Også efter Kong Sverres tid er der tilsyneladende udmøntet brakteater med »B«, og under Eirik Magnusson (1280-1299) kom der tosidige mønter omkring 1280-85, der klart angiver Bergen i omskriften. Under Håkon V Magnusson (1299-1319) findes penninge med en krone på forsiden og et stort B i bagsidens midterfelt. Fra Kong Hans (1483-1513) findes mange mønttyper, skilling, søsling og hvid samt en rhinsk gylden, der først blev opdaget i efteråret 1976 af den norske numismatiker Jan H. Nordbø (1944-1988) i et tysk museum i Dresden. Under Frederik I (1524-1533) er præget skilling (firehvid) og hvid og fra Chr.3. (1536-1559) en skilling fra 1537. Slutelig er der i 1574-1578 slået hvid i byen. I 1695 fik en storkøbmand fra Bergen, Jørgen Thor Møhlen, kongelig tilladelse til at sætte pengesedler i omløb. Forsøget mislykkedes, og købmanden gik fallit.

Lit: SN 1973 nr.7 s.6.

Bergengylden. Betegnelse på en værdi eller regneenhed (regnemønt) brugt i Bergen i Norge fra 1400-tallets midte til omkring 1600. B. var ikke en præget mønt, men en regneenhed som var lig 12 skilling. Til grund for regneenheden må ligge en eller flere arter af udenlandske gylden, som var i omløb i første halvdel af 1400-tallet.

Lit: KL 1 sp.466.

Bergen Museums møntsamlng,

Historisk Museum, Universitetet i Bergen, der påbegyndtes af → Christie i 1825, har en større møntsamlng. Muscet købte pænt ind af ældre norske mønter i 1800-tallet, ligesom man var begunstiget af en række donationer. → Schive, der var født i Bergen, tilbød muscet sin samling på særdeles rimelige vilkår, og i 1848/49 blev den overtaget for kun 550 speciedalere.

Lit: NNF-Nytt marts 1981 s.14-22.

Bergslien, Brynjulf (1830-1898).

Norsk medaljør og billedhugger. Har graveret en del medaljer samt leveret oplæg til andre, som derefter er graveret af Ivar Thronsdens eller af Harald Conradsen i København.

Lit: Norsk Biografisk Leksikon I (Oslo 1923); Støren & Holst: Myntgravør Ivar Thronsdens medaljer, jetonger og merker (Oslo 1937) s.16-18.

Bergsøe, Vilhelm (1835-1911).

Dansk forfatter, zoolog, dr.phil. med stor interesse for numismatikken. Allerede i 1850'erne var han begyndt at samle mønter, men skiftede tit ud og solgte tidligt områder af sin samling. I 1885 var han medstifter af → Møntsamlereforeningen i København og var fra 1886-1896 dens formand. I 1888 udkom hans »Danske Forenings Tegn udstedte af Gilder, Corporationer og Lav fra Middelalder til Nutid« og »Krigsminder fra Felttogene i vore første Frihedsår. Mønter og Medaljer«. Mest kendt blandt samlere i dag er vel hans

værk fra 1893: »Danske Medailler og Jetons fra 1789-1891« med tillæg indtil 1892. I 1894 blev han hædret med en medalje udført af S. Lindahl, og 1895 kom en bog om de danske mønter fra Trankebar. Den 17. oktober 1896 kom det til et brud mellem Bergsøe og L.E. Bruun på grund af Tietgen-medaljen, og Bergsøe udmeldte sig af foreningen sammen med bestyrelsen. Han forblev uforsonet med Den Numismatiske Forening i København til sin død i 1911. Uden for den numismatiske kreds er han kendt for sine mange romaner, f.eks. »Fra Piazza del Popolo« (1866), »Fra den gamle fabrik« (1869) og »Falskmønteren« (1900). Allerede før sin død var han begyndt at sælge ud af sine mønter, medaljer og pengesedler, medens andre ting arvedes af sønnen Paul Bergsøe, der i 1957 skænkede det meste til Nationalmuseets 3. afdeling.

Lit: P.Flensborg: Bergsøe – en pioner (i Mønter på Børsen, udstillingskatalog 1978 s.13-17; NR 1979 nr.2 s.17-18; M.E.Mortensen: Købere på auktionen over J. V. Bergsøe's Samling af Trankebar-Mønter 29de Oktober 1895 (Hadsund 1980) med udførlig num.bibliografi; J.S.Jensen: Møntsamlere og Forskere, Dansk Numismatisk Forening 1885-1985 (Kbh.1985) passim; DBL bd.1 (1979) s.624.

Bernström, Andreas (1845-1925).

Svensk møntsamlere og en af stifterne af SNF i 1873. Hans hovedinteresse var svenske medaljer. Særlig hans samling af personmedaljer var en af de største. Desuden samlede han svenske sedler samt poletter og var meget kvalitetsbevidst. Samlingerne overgik til sønnen Gustav Bernström i Göteborg, som forøgede dem. Seldsamlngen købtes senere af Riksbanken, medens polletsamlingen blev doneret til Nordiska Muscet.

Besa. Skillemonthenhed brugt i Italiensk Somaliland fra 1909 til 1924. 100 besa=1 rupia. Møntnavnet er en italiseret form af det indiske »pai-

Besa

sa«. Møntenheden er også anvendt i Etiopien, hvor 40 bese=20 gersh=1 birr før 1903, derefter at 32 bese=16 gersh =1 birr.

Besant (Bezant). Middelalderlig europæisk betegnelse fra 900-tallet og frem for byzantinske guldmønter (byzantius nummus) → nomisma og deres efterligninger (bl.a. islamiske guld dinarer).

Lit: Peter Spufford: Handbook of Medieval Exchange, London 1986 s.294-311.

Besittningsmynt → Svenske besiddelsesmønter, kolonimønter.

Beskrivelsen af 1791 er det danske pragtværk i folio-format, hvis fuldstændige titel er: »Beskrivelsen over danske Mynter og Medailler i Den kgl. Samling. Kbh. 1791«. Forarbejdet til det begyndte allerede i 1739, men gik langsomt, og i 1754 gik det helt i stå. I 1780 døde Hiemstjerne (Henrik Henriksen), den der skulle have fremskyndet færdiggørelsen, og man nedsatte en ny kommission, der hurtigt fik arbejdet i gang. Trykningen begyndte 1785, og allerede i 1791 lå det klart. Et par år senere, i 1794, udkom et tillæg med mønter og medaljer, som manglede i kongens samling.

Beskræmte mønter → Møntbeklipning.

Beslik (Beshlik). Mindre møntenhed i det tyrkiske møntsystem som betegnelse for et 5 para stykke i sølv eller billon. Efter møntreformen i 1844 blev 5 para-mønten til en kobbermønt.

Betalingsmiddel kaldes et almindeligt anerkendt omsætningsmiddel, som alle er villige til at tage imod. Det er i dag først og fremmest penge eller beviser på sådanne. I ældre tid og i visse områder endda helt op i vort århundrede har man anvendt de såkaldte → primitive betalings-

midler (annorlunda betalingsmedel).

Betalingsløv → Brudsløv.

Bi (Pi) er en kinesisk betegnelse for en mønt eller en token. Det kinesiske tegn bruges bl.a. i sammensætninger som DAO BI (→ knivmønter) eller BU BI (→ spademønter).

Bianco er den italienske betegnelse for det latinske (og tyske) → albus, eller den franske → blanc, der betyder hvid, idet der hentydedes til møntens farve. I 1500-tallet var den italienske bianco en groschenmønt i sølv, der modsvarede af den franske franc. Bianci er præget af en lang række italienske stater, og Kirkestaten har præget denne mønttype fra Paul III (1534-1549), hvor den dog i Bologna var kendt som en paolo, og til Pius VI (1778-1799).

Bibkwele → Ekwelc.

Bibels mønter. I ældre tid brugtes Biblia in nummis (lat.) som betegnelse for et samlerområde med relation til Biblen, dvs. de forskellige mønter, der omtales i det gamle og nye Testamente. Ikke alene omtales mønter men også diverse mål og vægte, som er af stor interesse for den numismatiske forskning. Der er i det gamle og det ny Testamente

Skattens mønt. Denar fra kejser Tiberius (14-17 e.Kr.). Bs: Livia siddende og omskriften Pontif. – Maxim.

utallige beretninger, hvori mønter spiller en rolle. Her skal blot 3 af de mest kendte nævnes, nemlig: Skattens mønt, Enkens skærv og Judas pengene.

»Skattens mønt«. »Mester« Vi ved, at du er sanddrue og ikke ænsrer andres dom, thi de kender ikke til personsanselse, men lærer sandfærdigt om Guds vej. Har man lov til at give kejseren skat eller ej? Skal vi give eller ikke give? »Men Jesus gennemskuede deres hykleri og sagde til dem: Hvorfor stiller I fælde for mig? Ræk mig en denar, for at jeg kan se den. De rakte ham en, og Jesu siger til dem: Hvis er det billede og den indskrift? De svarede ham: Kejserens. Da sagde Jesus til dem: Giv kejseren, hvad kejserens er og Gud, hvad Guds er.« (Mark.12:14-17). Den her omtalte denar var kejser Tiberius'. Numismatikere og historikere har fastslået, at det højst sandsynligt drejer sig om en denar med kejser Tiberius moder Livia på bagsiden og omskriften: PONTIF. MAXIM. (Pontifex Maximus: indehaver af romerstatens højeste religiøse myndighed, dvs. ypperstepræst).

»Enkens skærv«. »Derpå satte han sig overfor tempelblokken og så på hvordan folk lagde penge i blokken. Der var mange rige, som lagde meget deri. Også en fattig enke kom og lagde to småmønter i, tilsammen så meget som en øre. Da kaldte han sine disciple til sig og sagde: Sandelig siger jeg eder; denne fattige enke har lagt mere deri end alle de andre, som lagde noget i tempelblokken. Thi de gav af deres overflod, men hun gav af sin fattigdom alt det, hun havde, hele sit eje.« (Mark.12:41-44). I den oprindelige tekst omtales en mite eller leptone – der var en lille bronzemønt. Det var datidens mindste skillemonter, og i modsætning til sølvmønterne, som kom fra Rom, blev disse mønter præget i landet. Det er mest sandsynligt, at det var en lille bronzemønt fra Herodes, en af hans sønner, eller een præget af den romerske guvernør i Judæa.

»Judas pengene«. »Da gik en af de tolv, som hed Judas Iskariot, hen til ypperstepræsterne og sagde: Hvad vil

i give mig for at forråde ham til jer ? De udbetalte ham så 30 sølvpenge« (Matt. 26:14-15). De sølvpenge, der her er tale om, var shekler eller om man vil, tetradrakmer. Eftersom sølvshkler udmøntet i den fönikiske by Tyre var de eneste accepterede mønter i templet i Jerusalem, opnåede de en halvofficiel status i landet. Sheklen fra Tyre har på forsiden et hovede af Herakles Melkart, medens bagsiden viser en ørn.

Lit: J.Y.Akerman: Numismatis illustrations of the new teatment, (Nytryk Chicago 1966); R.S.Yeoman: Money og the Bible, (Nytryk New York 1982); M.Price: Coins and the Bible, London 1975.

Biche. Møntenhed i den indiske by Mahe, der siden 1726 tilhørte Fransk-Indien. Møntnavnet er afledt af det indiske pice (pic, pysa, baizah, pessa etc.). Kobbermønter til brug for byen Mahe i værdierne 1, 1/2 og 1/4 biche er indtil 1790 præget ved møntværkstedet i Pondichery. 1 biche = 1/15 fanon.

Biermann, Johan Frederik (1771-1852). Norsk møntsamlere, der af profession var høker, en flittig indkøber på mange auktioner. Han var samtidig meget velvillig over for det unge Myntkabinett i Oslo, og lod i 1840 → Holmboe udtage, hvad museet manglede. Det blev til 167 mønter og 93 medaljer, og denne gave publiceredes i en lille bog kun trykt i 20 eksemplarer. I L.E. Bruuns samling foreligger en samlings-fortegnelse fra 1847 forfattet af C.A. Holmboe (Bruun lit. nr.1006). Efter hans død solgtes hans mønter ved auktion i 1853 i Christiania.

Bigatus. Betegnelse for romerske denarer fra republiktiden, idet bagsiden afbildede en stridsvogn trukket af to heste. Det latinske »biga« betyder »to-spand«.

Bilingual → Dobbeltsprogede mønter.

Billebenspenge. Særlig form for → smykkepenge brugt på øen San Matthias nord for Ny Guinea i Melanesien. Her indsamlede man en guldbille (Buprestidae), men benyttede kun de øverste led af dens forben, der var ca. 3 mm lange og havde en metallisk grøn/guld farve. Disse led blev som perler trukket på en tynd snor af plantefibre og brugt som smykke eller som betalingsmiddel. Helt nye oplysninger fra 1993 tyder dog på, at det måske alligevel ikke har været betalingsmiddel.

Billon. Ordet er af fransk oprindelse og betød i midten af 1200-tallet umøntet ædelmetal, det samme som det engelske »bullion« stadig betyder i dag. I 1400-tallet gik det over til at betyde mønter med lavt indhold af ædelmetal (guld eller sølv). I dag bruges udtrykket mest om mønter, hvis sølvindhold er under 50% (billonmønter). Historien kender mange eksempler på billonmønter, bl.a. græske mønter fra den archaiske periode på f.eks. Mytilene på Lesbos; talrige keltiske mønter, for ikke at tale om romerske antoninianer og de senere tetradrakmer fra Syrien og Ægypten. Billon har været hyppigt anvendt til europæiske småmønter i 1600 til 1800-tallet. Blev sølvindholdet alt for lavt, var man nødsaget til at → hvidkoge mønterne, for at få et tyndt sølvlag på overfladen. Det blev dog hurtigt slidt af, så mønten blev mørk.

Billon trachy → Aspron trachy.

Bimetalisme, er et møntfodssystem med møntenheden bundet til både guld og sølv – en såkaldt dobbelt møntfod, der kun kunne bevares ved opretholdelse af et fast værdiforhold mellem de to metaller. Dette var stort set uløseligt, hvis ikke alle ledende lande godkendte et fast værdiforhold. Hen imod slutningen af sidste århundrede førtes der en livlig diskussion mellem tilhængere og

Moderne finsk bimetal mønt fra 1993.

modstandere – de såkaldte monometalister – men ingen kunne blive enige, og parallel møntfod blev det almindeligste, dvs. at de to metaller cirkulerede, uden et bestemt værdiforhold mellem dem. Danmark gik i 1873 fra det gamle dalersystem, der hvilede på sølv møntfod, over til krone- og øresystemet, der hvilede på guldmøntfod. I Sverige gjorde man et forsøg i 1881 med 10 og 5 francs mønter af sølv med et midterparti af guld, og fra Danmark findes et tinfslag med et midterparti af bronze præget med et Altona speciedalerstempel 1822. Stykket er givet præget senere, men om det er et prøve-stykke fra den tid, hvor man i Danmark overvejede muligheden af bimetalisme, vides ikke.

Bimetalisk møntfod → Bimetalisme.

Bimetaliske medaljer → Medaljon.

Binio (Binione). En dobbeltmønt af hvadsomhelst. I latinske tekster er der flere referencer til guld-binione såvel som til quaternio og octonio, hvilket må betyde, at der blot er tale om → multipla af aureus, der må betegnes som en medalje. Det er også muligt, at binio kan være nav-

Birc

net på en sølvmønt. Den mønt, som vi i dag kalder antoninian (2 denar), blev måske oprindeligt kaldt sølvbionies.

Bircherod, Thomas Broder (-1731). Dansk rektor i Odense. Var numismatisk interesseret og ejede en ikke ubetydelig møntsamlings, hvis danske del var grundlaget for værket »Specimen Antiquæ Rei Monetariæ Danurum«, 1701, den første videnskabelige afhandling om de danske middelaldermønter. Efter hans død solgtes en del af mønterne på auktion 10/7-1731, medens den resterende del senere gik til forskellige samlere.

Lit: NFM bind XII s.154-161 + 169-175; DBL bd.2 (1979) s.149.

Birka. Svensk by på Björkö i Mälaren. I området er gjort en del fund af 800-tals mønter, hvilket tidligere blev tolket derhen, at Birka skulle være stedet, hvor de var præget. Brita Malmers grundlæggende afhandling fra 1966 viser dog klart, at alle disse mønter er præget i det daværende syddanske område.

Lit: B. Malmers: Nordiska Mynt före år 1000, Lund 1966.

Birmingham manilla → Manilla.

Birr (Ber), i Etiopien oprindeligt betegnelsen for → Maria Theresia-daleren, der gjaldt som hovedmønt og lagde navn til den senere talari eller tallero, som italienerne kaldte deres store 5 lire sølv mønt på 28,0668 g med finhed 0.835. Den udsendtes første gang i Eritrea med årstal 1891 og brugtes indtil 1941. Under Menelik II (1889-1913) kom de første etio-piske birr-mønter. 1 birr vejede 28,075 g med en sølvfinhed på 0.835. Desuden fandtes 1/2 birr (ya birr alad eller yaber agod), 1/4 birr (ya birr rub eller yaber roob) og 1/8 birr (ya birr tanun eller yaber te-nan). Nogle af værdierne er præget helt til 1925 med samme tidlige →

»frosne årstal« f.eks. 1897 eller 1903. Indtil 1903 var 1 birr = 20 gersh = 40 besa, og efter 1903 var 1 birr = 16 gersh = 32 besa.

Bisti. Persisk kobbermønt fremkommet allerede under shah Abbas I (1587-1627). I khandømmet Sheki er møntenheden brugt før den russiske annektering i 1819. I det nærliggende Georgien og i Russisk Kaukasien har det været en af møntehederne fra 1804. 1 bisti = 4 puli = 2 kopek, og 50 bisti = 1 abazi.

Bit. Vestindisk møntbetegnelse stammende fra de udsnit eller udstandsninger (»en bid«) af hovedsagelig spanske kolonimønter, som mellem 1761 og 1818 blev benyttet i de britiske og hollandske besiddelser i Vestindien og Guyana. I engelsksproget litteratur benyttes ofte betegnelsen »Cut Coins« (sv.cutmynt) om disse sonderklippede sydamerikanske sølv-møntstykker. I Dansk Vestindien (nu Virgin Islands) blev bit fra 1904 en

Dansk Vestindien. 1 cent/5 bit 1905.

officiel møntbetegnelse, således at 1 franc = 100 bit. Helt slippe forbindelsen med det gamle system med daler og cents kunne man dog ikke, og således gik det til, at man på de Dansk-Vestindiske mønter fik to værdiangivelser. Forholdet mellem disse var: 1 daler = 5 francs og 1 cent = 5 bit. I de britiske besiddelser var for-

holdet fra 1798 til ca. 1811 således, at 11 bit = 8 sh.3d.

Bitegn. Fællesbetegnelse for punkter, rosetter og lignende, som findes på mønter fra vikingetid og langt op i middelalderen. I nogle tilfælde kan der være tale om, at de er en del af mønternes design, i andre tilfælde er det klart, at der har været tale om forskellige udgaver. Bitegn eller hemmelige tegn har måske tjent til at skille forskellige møntmestres mønter fra hinanden. Hvor der har været tale om udmøntninger med faldende lødighed, har bitegn været et middel for møntherren til at udtage de bedste mønter til indsmeltning og derefter udmønte en større portion ringere mønter.

Lit: NNÅ 1975/76 s.116f

Bjuråkerfyndet. Svensk plåtmyntfynd fra 1974, hvor man på gården Bjuråker i Yttermalungs sogn i Dalarna fandt 240 plademønter fra Karl II, Ulrika Eleonora og Fredrik I, da man ville grave en afløbsledning.

Lit: NNÅ 1975-76 s.256.

Bjørnbakker. Folkelig betegnelse for de danske 5 ører fra 1874, der introduceredes med den → Skandinaviske Møntunion. Befolkningen syntes de var for store og tunge, og mønten fik navn efter en dansk politiker og lærer Lars Bjørnbak (1824-1878), der netop var stor og tung.

Bjørnstad medaljen. Norsk medalje, der i forbindelse med Norsk Numismatisk Forenings 50 års jubilæum i 1977 solgtes til medlemmerne. Medaljen, udført af H. Rui, anvendes også som hædersmedalje, hvor den tildeles i etui med plade med modtagerens navn. Medaljen i sølv er første gang tildelt numismatikeren Michael Dolly.

Bjørnstad, Ole Chr. (1862-1942). Norsk vejspektør og storsamler af mønter, medaljer, jetons, betalings-

mærker, pengesedler samt alt vedrørende norsk numismatik. I 1915 blev han medlem af Numismatisk Forening i København, og siden arbejdede han ihærdigt på at få dannet en tilsvarende forening i Norge. Det lykkedes i 1927. I denne forening var Bjørnstad næstformand (visseformann) indtil 1940, bortset fra årene 1932-33, ligesom han hjalp gratis til på Myntkabet. Han var en flittig foredragsholder i foreningen og blev i 1930 belønnet med den norske fortjenstmedalje i guld, og i 1932 med Islands hvide falk. I 1933 udnævntes han til æresmedlem i Norsk Numismatisk Forening. Året efter solgte han en betydelig del af sin samling (mønterne fra 1628-1808) på auktion i dec. 1934 i København. Dette auktionskatalog er genoptrykt i 1974. 1927 udkom fra Universitetets Myntkabinett Nr.2 O.Chr.Bjørnstad og Hans Holst: Norges Mynter efter 1814«, et eftertragtet referencen værk. Et tillæg udkom i 1954 med de norske mønter 1928-1953. Selv om Bjørnstad havde solgt en væsentlig del af sin samling, fortsatte han dog til sin død med at samle og skrive om numismatik, og han efterlod sig bl.a. et manuskript vedr. 1800-tallets norske mønthistorie.

Lit: NFM Bind XII s.95-96; NNUM 1937 s.301-302, 1942 s.69-70; Myntsamlerytt fra NNF Bind 2. (1942) s.81-82.

Black Dogs (fr: Denier noir). »Sorte hunde« er betegnelsen for en række engelske billonmønter under dronning Anne (1702-1714) med meget lidt sølv, men med stort indhold af bly eller tin. Mønterne fik hurtigt et mørkt udseende – deraf navnet. Samme navn fik cayenne sous i Vestindien.

Bladpenge (ty.: Laubgeld, eng.: Leaf Money). Førmonetært betalingsmiddel eller et såkaldt primitivt betalingsmiddel anvendt i de nordlige dele af Siam (Thailand) indtil slutningen af 1700-tallet. Stykkerne er støbt

af dårligt sølv og har form som en skive med en let hvælvet bund. Oversiden er plan bortset fra nogle aftegninger, der minder om ribberne på et blad, hvilket har givet stykket navn. Almindelig vægt ca. 35-55 g. De er blot en af de mange former for sølvbetalingsmåder, der fandtes i området. Der fandtes også → tokmønter (ngon hoi) med navne som: blomsterpenge, svinemundpenge og sølvmuslingepenge.

Blaffert. I 1400-tallet og begyndelsen af 1500-tallet var blafferten i Nordtyskland en bred hulpenning af 2 pennings værdi, bl.a. præget i Flensborg i Slesvig. Danske blaffertter (blaffert lybsk) udmøntedes under Fr.1. og Chr.3.. Fra Fr.2. og Chr.4.'s tid blev blafferten præget som regulær mønt med præg på begge sider og betegnelsen 2 penning. Sidste prægeår 1602. → Brakteat, → Brakteatprægning. Foruden en dansk og nordtysk blaffert findes i Sydtyskland en »plappert«, »plappart« eller »blaphart«. Den har dog ikke noget med den nordtyske at gøre, og ordet er antagelig afledt af det franske »blafard«, idet der sigtes til møntens blege, matte farve. Plapperts var oprindeligt franske groschen eller halvgroschen, som opstod omkring 1417-22. Fra 1400-tallet blev den også indført i Schweiz.

Blanc er det franske navn for hvid, idet der refereres til møntens hvide farve som et udtryk for, at den så ud som en god sølv mønt, i hvert fald når den var nypræget. Mønten er et modstykke til den tyske → albus, den italienske → bianco og den spanske → blanca. Navnet er normalt knyttet til franske sølv mønter af groschentypen (gros blanc) og præget fra midten af 1300-tallet. Mønten gik under forskellige tillægsnavne, alt efter hvor den var præget og hvilket motiv, der var fremtrædende; som f.eks.: blanc guenar, blanc a la couronne, blanc a la targe, blanc aux trois fleurs, blanc de

donne etc. Fra 1365 gjaldt den 10 deniers. Mønttypen findes også blandt de → Anglo-Galliske mønter under Henry VI (1422-1450), hvor der er udmøntet grand blanc aux ecus og petit blanc.

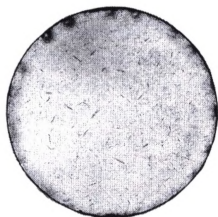
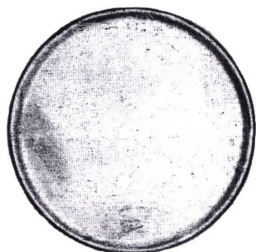
Blanca. Spansk billonmønt og modstykke til den franske → blanc og den tyske → albus. Den havde sit navn lige som den franske og tyske på grund af sit → hvidkogte (lyse) udseende. Det var en mellemstor billonmønt fra og med Enrique III (1390-1406), men efter de spanske staters samling under Ferdinand V og Isabel (Reyes Catolicos) blev B. mindste mængde med en værdi af 1/2 maravedi. B. forsvandt under Felipe II (1556-1598), da den afløstes af → dinero som mindste mønt.

Blanca de la Banda. Spansk billonmønt præget under Juan II (1406-1454) og Enrique IV (1454-1475).

Blanca del Agnus Dei. Spansk billonmønt indført under Juan I (1379-1390), konge af Castilien og Leon, som følge af krigshandlingerne mod Hertugen af Lancaster, en af Portugals allierede. Den er udmøntet i flere store byer, bl.a. Burgos, Leon, Segovia, Sevilla og Toledo. På forsiden et kronet I, medens bagsiden har Guds lam med fane, nøjagtig som på de samtidige Visby-ørtuger fra Gotland. Vægten af de første var 1,5 g med finhed 0.458, der efterhånden faldt til 0.124.

Blanket (eng.: Blank, Flan, Planchet) er betegnelsen for et umøntet metalstykke med samme specifikationer som den færdige mønt, men endnu uden præg. Andre betegnelser for blanket er »blindmønt« eller »rondel«. Sverige havde på grund af sine store kobberminer en rig eksport til andre lande af færdig-fremstillede møntblanketter i 1600 og 1700-tallet. Et svensk skib »Gyllene

Blan

Randstukket blanket til dansk 5 kr. (1973-84) og nederst østrigsk blanket til 20 schilling 1982 forsynet med randdekoration.

Sol« forliste den 5. december 1673 ved Bornholm med sin ladning af blindmønter, der skulle have været til London for at blive til farthings. Spor af denne ladning blev i 1969 genfundet på havbunden af den marinarkæologiske sportsdykkerklub »Goplerne«, som i de følgende år bjærgede tusindvis af blanketter.

Laminering som følge af urenheder i det udvalgte blanketmateriale. Øverst norsk 2 skilling 1810 og nederst dansk 1 krone 1946.

Blanketfejl er en af hovedgrupperne inden for → fejlpræg. Disse fejl kan bestå i: forkert legering, laminering, spaltede blanketter, fragmenter, for tykke eller for tynde blanketter, klippede blanketter, forkert blanketrammateriale, mønter på andre landes blanketter etc.

Blanketrevner er et fænomen fra tiden før prægning i ring. Uden prægning til at holde på materialet, bliver blanketten altid lidt større ved prægning, og hvis materialet er for hårdt, dvs. ikke udglødet, revner kanten eet eller flere steder. Blanketrevner kan også skyldes urenheder i blanketmateriale.

Blesensis (Blesianis). Almindelig betegnelse for franske → deniers præget af greverne af Blois. De indførtes i 900-tallet af grev Thiaut I (le Tricheur) (922-978) og prægedes som anonyme mønter helt til 1241. Mønten har fået sit navn fra omskriften: BLESENSIS CASTRO (Borgen Blois).

Blindmønt → Blanket.

Blindeskrift på mønter er kun brugt få gange som f.eks. på Italiens 500 lire fra 1982 og frem. Desuden findes det på mexikanske mønter fra 1984, brasilienske fra 1988, på mønter fra Ecuador i 1988, Peru 1992, Thailand etc. Efter log-tekst indførelse 1991 er man begyndt på en 8-punktskrift (udvidet punktskrift). Årsagen til, at den ikke generelt bruges på mønter er, at de enkelte landes mønterier udføres med en mærkbar forskel, der kan bestå af forskellig tykkelse, med eller uden hul, samt glat eller riflet/ partielriflet rand. På en del nyere pengesedler findes streger eller prikker i ophøjet tryk eller præg der letter identifikation for den blinde, men egentlig blindeskrift er der ikke tale om.

Blindskrift på 10 baht 1989 fra Thailand, 500 lire 1982 fra Italien, Brasiliens 5 cruzeiros 1990 og Peru 20 centimos 1991.

Blindstempel er ikke en art stempel men aftryk af et → tørstempel. Sådanne blindstempler eller blindtryk prægedes i ældre tid i pengesedler som en sikkerhedsforanstaltning mod eftergørelse.

Blob. Betegnelse for det ceylonesiske 5 cents stykke i kobber fra 1870, der i 1909 blev erstattet af en firkanteret kobbermikkelmønt.

Lit: Spink: Num.Circ. Vol 18, 12602.

Blodsklippingar, et folkeligt navn på en serie svenske klippinger fra 1568 i værdierne 8, 4, 2 og 1 mark samt 4 øre. Det sølv, som enken (Marta Leijonhufvud) efter den myrdede Svante Sture fik af Kong Erik XIV som bod for hans mord, over-

lod hun til hertugerne Johan og Karl, som i Vadstena lod præge disse smukke klippinge.

Bluzger (Blutzger). En lille sølv- eller billonmønt fra bispedømmet Chur i Graubünden i Schweiz samt fra herredømmet Haldenstein. Den er præget fra midten af 1500-tallet til slutningen af 1700-tallet.

Bly. Metal med et søvlignende udseende, når det er nystøbt. Det ilter dog hurtigt og får en mat grå farve. Man skulle tro, at dette relativt bløde og ikke særlig korrosionsbestandige materiale var uegnet som møntmateriale, men det har faktisk været brugt i mange sammenhænge. Adskillige mønter – især i Sydøst Asien – har været fremstillet af bly eller blylegeret materiale. I den danske koloni Trankebar på Sydøstindiens kyst er præget → blykas ca. 1620-1688. Materialet har også været anvendt til en lang række mere eller mindre primitive tegn (arbejds- og adgangstegn); idet det bløde materiale betød, at man ikke behøvede at hærde stemplerne. Bly har været anvendt til byzantinske vægtlodder, samt til segl og plomber (→ buller). Desuden er det et behageligt materiale at bruge til at tage prøveaftryk af endnu ikke færdiggjorte og hærdede stempler.

Blyafslag → Afslag.

Bly-bulle → Bulle.

Blygdpenning. Ordet stammer fra den svenske historiker Ericus Olai (død 1486), der var stærkt kritisk overfor dronning Margrethe I, og som tillagde hende at have udmøntet den. I en 1600 tals oversættelse af Olais' krønike står, at dronning Margrethe lod slå mønt, »Och sattia ther vppå sin Qwinno Blygdz Mærke« (turpitudinis sexus sui insignia præferntem). Mønten blev førhen anset for at være svensk, men senere

undersøgelser tyder på, at den er norsk og fra omkring 1320-1330'erne. Af denne type, der på forsiden har et kronet hovede og på bagsiden et spidsøvalt O, kendes en del forfalskninger, bl.a. af → Becker.

Lit: KL bd.2 (1980) sp.17-18.

Blykas. Kas eller cas er en ostindisk skillemonet brugt mange steder i Østasien. I den danske koloni Trankebar på Sydøst-Indiens kyst, blev kas'en præget i bly fra Chr.4.'s tid og frem til 1688, hvorefter man overgik til kobber ved kasudmøntningen. Der havde dog været en enkelt udmøntning af 2 og 1 kas i kobber under Fr.3. i 1667, ligesom der kendes blykas med årstal efter 1688. De sidste antages at være forfalskninger fremstillet engang i 1920-erne.

Blyplomber → Plomber.

BMC → British Museum Catalogue.

Bob. Et folkeligt navn for den engelske shilling fra først i 1700-tallet. Betegnelsen bruges stadig og er efter decimaliseringen i 1971 overført på 5 penny stykket.

Bobergska priset. Svensk prisme-dalje som uddeles af → Samfundet Kungl. Myntkabinetets Vänner »For gæstrik gärning i numismatikens tjänst«. Den er indstiftet i 1988 af Alice Ostergren, der skænkede venneskabet et stort pengebeløb for at hædre mindet om sin far, mønthandler Nils F. Borberg (1881-1939). Prisen består af en sølvmedalje modelleret af Ernst Nordin. Medaljen uddeltes første gang den 5. maj 1988 til fil.dr. Bertel Tingström. Eksemplarer i bronze var til salg til samlerne.

Lit: SMM 1988 nr.4 s.5; SNT 1988 s.134.

Bogash (Bogach) → Buqsha.

Bogstavsbrakteater. Herved forstås en brakteat, hvor motivet er et

bogstav – alene, eller som det mest dominerende. I Sverige findes et utal brakteater præget mellem ca.1250-ca.1520. På de tidligste (Thordeman XIII) findes B=Birger Jarl (1250-1266), M= Magnus Ladulås (1275-1290) og E=der muligvis betyder Erik Birgersson (død 1276).

Dernæst kommer en gruppe (Thordeman XVI) med bogstaverne E, H, L og S med lige (slåt) ring. Denne gruppe var oprindelig af Thordeman dateret til begyndelsen af 1300-tallet, men senere tilsluttede andre forskere sig en datering til 1360'erne. Nyere undersøgelser af B. Malmer (1980) har bevist, at denne gruppe er præget omkring 1300, dvs. under Birger Magnusson (1290-1318). Disse brakteater har en finhed på omkring 0.770, og bogstavet L kunne måske hentyde til Lødöse – ikke det sted, hvor udmøntningen af underlødige strålebrakteater fandt sted, men et andet sted i nærheden af Lødöse.

Tredie gruppe (Thordeman XX) er E, L og S brakteater med strålering. Disse er præget i slutningen af Magnus Eriksens regeringstid (1319-1363). L-brakteater vides med sikkerhed at være præget i Lødöse, idet man her har fundet prægede bly- og læderstykker, brugt som underlag ved brakteatprægningen. Sølvtenner, der er fundet i samme lag, viser samme lave lødighed – 30% eller lavere – nøjagtig som denne gruppes inflationsmønt.

Fjerde gruppe brakteater med kronet A, S, L og E. Disse mønter er behandlet nøje af B. Malmer (1980), og udmøntningstidsrummet ligger mellem 1363 og 1520. Hovedparten af denne gruppe er A-brakteater fra Vesterås (Aros) eller Åbo, og S-brakteater er fra Stockholm eller Sönderköping. Den sidste gruppe, de gotlandske brakteater med W, er sandsynligvis præget ca. 1275-1450. Hovedparten er af godt sølv, hvorimod Erik af Pommerntidens er meget kobberholdige.

Boli

Fra Norge kendes bogstavsbrakteater fra flere perioder. I: 1100-tallets slutning. II: 1200-1300 (A,B,M,N,R og T). III: 1350-1400 (A,B,H og O).

Fra Danmark kendes en bogstavsbrakteat (hulpenning) med kronet F for Frederik I (1523-1533) og en med kronet C for Chr.3 (1534-1559).

Bolin, Sture (1900-1963). Svensk historiker og numismatiker, der ved et tilfælde i sin studentertid fik til opgave at behandle fund af romerske denarer i Skandinavien. Hverken han selv eller andre havde på dette tidspunkt anelse om, at også hans doktorafhandling skulle behandle et numismatisk emne: »Fynden av romerska mynt i det fria Germanien« (1926). I 1938 blev Bolin professor i historie ved Lunds Universitet, og han skrev lige til sin død en række banebrydende værker. Om Sture Bolins numismatiske engagement har Nils Ludvig Rasmusson engang skrevet: »at det var dikteret ud fra ønsket om at gøre mønterne til brugbare historiske kilder«. Bolin var også en af de mest aktive ved dannelsen af → Skånes Numismatiska Förening.

Lit: NNUM 1963 s.45-50 (Nekrolog + hans numismatiske bibliografi).

Bolivar. Hovedmøntenhed i Venezuela indført 31. marts 1879 som erstatning for → venezolano, idet den gamle venezolano blev til en 5 bolivares mønt. I bolivar=100 centimos. Mønten har sit navn efter Simon Bolivar (1783-1830), den revolutionære leder, der drev spanierne ud af Venezuela, Colombia, Ecuador og Peru, og som ligeledes har givet navn til landet Bolivia.

Boliviano. Hovedmøntenhed i Bolivia fra 1864 til 1963. 1 boliviano=100 centavos. Oprindelig vejede en sølv boliviano 24,96 g med et finsølvindhold på 22,46 g, men i 1870 justeredes vægten, så den tilpassedes det franske 5 francs sølv stykke på

25,000 g med finheden 0.900. Den stigende inflation nødvendiggjorde i 1963 indførelsen af en ny møntenhed: peso boliviano. Efter endnu en periode med uhyggelig stor inflation gik man i 1987 tilbage til det gamle møntnavn boliviano, således at 1.000.000 pesos bolivianos=1 boliviano.

Bolognino. Sølv mønt præget i den italienske by Bologna i 1200 og 1300-tallet. Der skelnes mellem bolognino piccolo, der var en denar med en vægt til at begynde med på 0,648 g og et finsølvindhold på 0,153 g, samt bolognino grosso, der var lig 12 bolognino piccoli. Af Kirkestaten er den præget i Bologna og andre byer til og med Pius VI (1775-1799).

Bolsjevikar (da.: Bolsjevikker). Folkeligt navn på de norske 1 kr. sedler fra 1917. De tilsvarende 2 kr. sedler blev på grund af deres røde farve kaldt »rødgardister«.

Bonde, Carl Gotthard (1877-1937). Svensk friherre, møntsamlere og numismatiker, som på familieejendommen Ericsberg overtog og videreførte en mønt- og medaljesamling, der var skabt af David Gotthard Hildebrand (1761-1808). Efter at have ligget urørt i henved 40 år blev en del dubletter frasolgt ved auktion i 1847. Efterfølgeren Carl Jedward Bonde opsatte samlingen i pæne montrere, men ingen nævneværdig forøgelse fandt sted, før Carl Gotthard Bonde overtog den. I hans tid fordobledes antallet, og efter hans død i 1937 har friherre Carl Bonde overtaget ansvaret for den unikke samling på Ericsberg. Carl Gotthard Bonde har forfattet: Förteckning över Svenska Myntfund, Gøteborg 1924.

Lit: SNT 1994 s.208-210.

Bonk. Folkelig betegnelse for kobberbarre-mønter fra Hollandsk Ostindien (Indonesien) tidligt i 1800-tallet under Den Bataviske Republik

(1799-1806), Kongeriget Holland 1807-1810 under Ludvig Napoleon og det Nederlandske Kongedømme i 1818. Disse uregelmæssige udklippede kobberstumper findes i værdierne 1/2, 1, 2 og 8 stuiver. Årsagen til denne primitive nøddumtøntning var, at det var svært at få tilstrækkelig med mønter fra Holland. De var i cirkulation til 1826. Der findes en hel del nyere forfalskninger.

Bonnet Piece. Skotsk guldmønt præget under James V 1539-1542 med værdien 40 skotske shillings. Mønten havde på forsiden et portræt af kongen bærende en bred flad hue (»bonnet«), hvilket har givet mønten navn. Det er i øvrigt den første skotske mønt, der bærer årsdativering.

Bonnier, Isidor Adolf (1848-1925). Svensk bogforlægger og møntsamlere, der i starten af sin samlerkarriere koncentrerede sig om at samle midtaldersmønter. Denne samling blev beskrevet udførligt i Holmbergs auktionkatalog nr.69 1906 og blev i næsten 30 år brugt som reference af svenske samlere. Senere kastede Bonnier sig specielt over Karl XI's mønter og anlagde en variantsamling. En fortegnelse over samlingen er udarbejdet af Berta Holmberg og udgivet 1931.

Boratinki. Almen betegnelse for polsk-litauiske kobberschillinge præget 1659-61 og 1663-66, og hvis metalværdi kun var en brøkdel (ca.15%) af deres pålydende. Mønten har fået navn efter den italienske møntforpagter T.L.Boratini. Sammen med de underlødige → zloty (timpf) ødelagde de den polske økonomi. Produktionen af disse kobbermønter førte til indenlandske og udenlandske møntforfalskninger; og en flod af disse falske mønter gik i den sidste trediedel af 1600-tallet over landet. Alene fra Suceava (Suezawa) i Bukovina, der i dag ligger i Rumænien,

flod der falske kobberskillinge (succavaforfalskninger) til en værdi af 12 millioner zloty ind i landet.

Lit: Myntkontakt jan. 1984 s.4-10.

Bordelmønter, Romerske →

Spintriae.

Borgeby. Dansk møntsted fra sidste del af 1000-tallet kendt fra to mønter præget under Svend Estridsen (Hbg.33) og Knud d. Hellige (Hbg.6). Møntstedet eller møntstederne, der på mønterne er angivet som »borbi« eller »burhi«, antages af Hauberg at være en by inden for det skånske landområde – på grund af mønternes lighed med typer fra Lund og Tumatörp. Galster mener, at den forskellige stavemåde gør henvisningen usikker, og at i hvert fald Knud d. Helliges mønt er slået i en kongelig borg (burhi= borgi) lige så vel på Bornholm (Gamleborg, Lilleborg) som i Skåne.

Lit: Hauberg: Myntforhold og udmyntninger i Danmark undt. 1146, Kbh. 1900 s.70; G. Galster: Møntfundet fra Store Friogaard, ANOH 1929 s.294-295; Tor Flensmarck: Skånska mynt och deras mästare, Degeberga 1984 s.23-24.

Borgerkrigsmønter. Denne betegnelse benyttes i dag om danske mønter 1241-1375 (Erik Plovpenning til Valdemar Atterdag). Betegnelsen er dog ikke helt dækkende, da der kun i enkelte perioder var borgerkrig. Der var derimod mange bondeoprør rundt om i landet og i den senere del af perioden oprøret mod holsterne. Fra at være rimelig gode mønter endte de til slut med at være af rent kobber. Forholdet mellem

Penning fra Erik Menved (1286-1319), Roskilde (MB 221).

een mark sølv og een mark penge var ifølge Kong Valdemars jordebog 1231 som 1:3. Under Erik Menved (1286-1319) var forholdet år 1300 1:8, og i 1330 under Christoffer 2. var forholdet 1:20. Ingen ville herefter bruge disse mønter, og man klarede sig stort set med udenlandske istedet for. Til bestemmelse af disse mønter bruges normalt → Mansfeld-Büllner: Danske Mønter 1241-1377.

Lit: NNÅ 1949 s.31 (note 5).

Borgerskabets Mønt → Forpagtingsmønt.

Boston → Pine tree mønter.

Botdrager er navnet på den i Flantern 1365 af Louis le Male (1346-1384) prægede dobbeltgroschen eller plak. Mønten har sit navn efter forsiddens løve, forsynet med en stor hjælm. Det var en populær mønt, der snart blev efterpræget i stort omfang i Frankrig, Brabant, Rhinområdet og i de Nordlige Nederlande. Ordet botdrager er først opstået i 1390'erne og refererede oprindeligt til en dobbeltgroot fra Filip d. Dristige (1384-1404).

Lit: P. Grierson: Coins of Medieval Europe, London 1991.

Boultons dampmøntprægmaskine. Matthew Boulton (1728-1809) arvede efter sin far en lille metalfabrik i Birmingham og arbejdede den op til et stort firma med internationale forbindelser. Fra 1773 kastede Boulton sig over maskiner til møntfremstilling, ansatte dygtige medaljører til at skære stempler, og i 1786 indgik han partnerskab med James Watt, som havde opfundet dampmaskinen. Dette resulterede i en dampprægmaskine, som kunne producere flere og bedre prægede mønter end de gamle maskiner. Boulton indrettede en møntprægestalt i Soho nær Birmingham, hvor han prægede mønter for mange lande. Her prægedes bl.a. den engelske → cartwheel

penny i 1797, og fra 1804 prægedes den såkaldte → Bank of England dollar. Omkring 1800 var den daværende danske bestand af prægemaskiner stort set udslett, og hvad var mere naturligt end at skaffe sig nogle af de engelske vidundermaskiner. Disse ankom til København 1806, men først sent i 1808 var de opstillet. Den første gangbare mønttype, der blev præget, var 2 skillingen 1809-et smukt eksempel på ringprægning, hvorved mønten fik ophøjet kant. Boulton leverede også tilsvarende maskineri til Rusland og Spanien, og hans maskiner fungerede upåklageligt i små 100 år, i Danmark dog kun indtil midten af 1800-tallet, da de blev afløst af Uhlhornsprægmaskinen.

Lit: NR nr.36 (1993) s.35-36.

Bourbe → Burbe.

B-Pengö. Møntenhed brugt i Ungarn som følge af en hyperinflation i sommeren 1946. 1 B-pengö=1 billion pengö. Største seddelværdi i denne serie var en 1 milliard B-pengö (1 trilliard pengö), dvs. et 1-tal efterfulgt af 21 nuller.

Brakteat. Ordet kommer af det latinske »bractea« (brattea), der betyder tyndt metallblik, og benævnelsen er først opstået 1694. Dog forekommer en middelalderlig bekendtgørelse fra Tyskland i 1368, hvori nævnes : »einen holen pfennig bracteati«. En brakteat er en tynd sølvblanket, som kun har præg på den ene side. På grund af et underlag ved prægning, som kunne give efter, er forsiddens motiv positivt ophævet, medens bagsiden er tilsvarende fordybet.

De ældste nordiske brakteater er norske fra tidligt i 1100-tallet. I fundet fra Græse, hvis nedlægningstidspunkt sættes til 1131-34 findes norske brakteater. I Danmark sloges brakteater fra 1150-erne til 1160-erne under kongerne Svend, Knud og

Brak

Eksempler på tyske brakteater. 1. Bispedømmet Konstanz (1248-1271); 2. Überlingen ca. 1270; 3. Donau Wörth (1215-1250); 4. Lindau ca. 1250.

Valdemar. En del af disse bærer kongenavn, andre bynavne som Ålborg, Århus, Hjørring, Horsens, Randers og Viborg. En række brakteater fra Valdemar I (Hbg.25-28) er givet præget 1157 i anledning af kongens bryllup med Sophia. De næste danske brakteater præges i Erik af Pommerns tid i første halvdel af 1400-tallet. Disse benævnes dog mest hulpenninge eller blafferter. Den sidste danske mønt slået som brakteat er Chr.4.'s skilling 1629.

De første svenske brakteater er sikkert præget fra ca. 1170 i Svealand, Gøtaland og på Gotland. Disse første var motivbrakteater, og senere dvs. fra ca. 1250 – ca.1520 finder vi bl.a. de såkaldte → bogstavsbrakteater. Sverige har således haft brakteatprægning over en temmelig lang årrække.

I Tyskland begynder brakteatprægningen 1140-1150 og når i Staufertiden et kunstnerisk meget højt niveau, ikke mindst fordi en del af disse brakteater var af en størrelse, som tillod en noget friere udførelse end den, man var bundet til ved de små brakteater.

Som hovedmønt går brakteaterne dog hurtigt af mode som følge af handelens krav om større mønter, idet det blev for besværligt at tælle eller vejle de mange brakteater, hver

gang man havde gjort en handel, men som mindste skillemonter overlevede typen i århundreder – også i Danmark.

→ Guldbrakteater, → Halvbrakteater.

Lit: KL bd.2 (1980) sp.195-199.

Brakteatprægning. Kun få samtidige skriftlige kilder belyser brakteatprægningsteknikken, men den har nok ikke været så forskellig fra guldsmedenes teknik. Ud fra fundne stempler, og ved at betragte brakteaterne nøje, kan det konstateres, at man har anvendt to-tre forskellige metoder.

1: Overstemplet anbragtes med den graverede endeflade mod guldet eller sølvblikket, og under det lagdes et underlag, som kunne give efter og presse alle detaljer ind i stemplet, når man slog på det.

2: Understemplet var forsynet med en tap, der gik ned i et underlag, så den graverede ende vendte opad. Herpå lagde man blanket materialet og ovenpå det materiale, der skulle give efter, når man slog på det, og derved trykke sølv- eller guldblikket ind i stemplet. Som blødt materiale er i begge tilfælde anvendt bly, læder eller endetræ.

3: Man har også i forbindelse med understempel-teknikken anvendt en såkaldt »prægebøsning«. Det var en jerncylinder med bly i bunden. I cylinderen anbragtes de sølvskiver, der skulle præges, hvorefter den sættes ned over understemplet. På den måde kunne man præge flere brakteater ad gangen med et enkelt hammerslag, ligesom sølvskiverne var centrerede, så de ikke blev skævt præget. Nyere forsøg med denne prægningsmetode har vist, at det kun er de ca. 3 nederste brakteater, der får den ønskede skarphed. Jo længere op i rækken man kommer, jo mere uskarpt bliver præget. Blandt de eksisterende brakteater findes mange med uldent eller uskarpt præget, hvilket kan skyldes, at

man har præget mange brakteater ad gangen med den såkaldte prægebøsning, således at kun de nederste blev helt skarpe.

Bramsen, William (1850-1881).

Dansk tandlæge og møntsamlere, som i mange år opholdt sig i Japan. I sit testamente havde han bestemt, at hans japanske møntsamling efter hans død skulle sælges til British Museum, for mindst 2500 engelske pund, ellers skulle den tilfalde Møntsamlingen i København som gave. Samlingen, 212 guldmønter og 282 sølv-mønter, kom til København, men ikke uden besværligheder.

W.B.'s bror Ludvig Bramsen var i øvrigt en af stifterne af »Møntsamlereforeningen i Kjøbenhavn« i 1885.

Lit: MN 1981 s.10; SKL bind XII (Kbh. 1922) s. 840.

Brandmønter. Betegnelse for mønter, der har været udsat for ildbrand. Det kan dreje sig om enkelte mønter eller en større samling anbragt i en pung, et træskrin eller krukke af lertøj eller malm. Mønterne kan være mere eller mindre beskadigede af varmen, men har de ligget tæt sammen, er det ofte kun en del af mønten, der er smeltet eller sunket sammen. Brandmønter kan også være overtrukket med et sejt tjæreagtigt lag, der stammer fra det materiale de har været opbevaret i. Dette lag kan til tider være særdeles vanskeligt at fjerne.

Brandsprøjtepenning (hol.:

Brandspuitpenning) indførtes i Danmark 1687 efter hollandsk forbillede. Tegnene blev udleveret til brandkorpsets medlemmer, der ved brandudrykning afleverede dem til brandmesteren som kvitering for sprøjten, og først fik dem tilbage, når sprøjten tilbageleveredes. Især fra Holland kendes de fra hver enkelt by. Disse store bronzetegn havde normalt en afbildning af en håndsprøjte samt byens våben, og undertiden kunne

Dansk brandsprøjte tegn fra 1687.

være indgraveret et nummer eller vedkommendes funktion, f.eks. »sprøjteleder«. Brandsprøjte tegnene blev normalt medleveret af den fabrikant, der solgte sprøjterne. Fra Danmark kendes 4 forskellige typer tegn.

Lit: Københavns Brandvæsens historie, Kbh.1931 s.68-70; NNUM 1945 s.107.

Brandsølv. Betegnelse for det sølv, der bl.a. kom fra Sølvverkets smeltehytter i Kongsberg og blev leveret til Mønten i Norge og Danmark. Dette sølv var gjort så fint, som det på den tid (1500 til 1700-tallet) var teknisk muligt. Finheden lå på mellem 0.988 og 0.973. På Mønten måtte man så tilsætte en varierende mængde kobber alt efter hvilken sort mønter, der skulle produceres.

Lit: Bjørn Rønning: Den kongelige Mynt 1628-1686-1806. S.61,330.

Brashers' Doubloon. Den mest berømte amerikanske mønt præget for etableringen af U.S. Mint i Philadelphia, er udført af guldsmed og juveler Ephraim Brasher, nabo til Ge-

Brashers doubloon.

orges Washington i New York. Brasher producerede i 1787 et guld-stykke, der vejede ca. 408 grains (26,43 g), hvilket omtrent er identisk med en spansk doubloon -deraf navnet B.D. Ved en auktion i 1979 blev et eksemplar solgt for 725.000 U.S.\$ - den da højeste pris, der nogen sinde var betalt for en amerikansk mønt.

Braspenning. Et folkeligt og let ironisk ment navn for nogle nederlandske sølvmønter til en værdi af 2 groot (senere 2 1/2 groot), som først er præget 1409 af Johan uden Frygt i

Flandern. Mønten har muligvis sit navn fra det hollandske »bras«, der som på dansk betyder »noget der er ringe«, »en værdiløs ting« etc. Senere blev det betegnelsen for diverse mønter med en værdi på 1 1/4 stui-ver (=2 1/2 groot). Det benyttedes også som regneenhed.

Breddaler. En betegnelse for dalerer med større diameter end sædvanlig og dermed også tyndere, hvis den blev udmøntet som 1 daler. De danske breddalere har deres forbilleder i de tyske løser- eller schautalere, som blev udmøntet første gang 1574. I Danmark har møntmester Hans Flemming (1607-14) og Nicolaus Schwabe (1602-29) omkring 1611 udmøntet breddalere i 1, 1 1/2, 2, 3, 4 og 6 speciedaleres værdi. Af disse er dobbeltspecierne de almindeligste. I Sverige er fra Johan III (1568-1592) til Gustav II Adolf (1611-1632) præget et utal af breddalere i multipla af riksdalere og mark.

Bregningefundet. Større dansk borgerkrigsmøntfund fra 1863 i Storstrøms amt indeholdende 4340 mønter. Af disse var 4299 mønter fra Erik Menved (1286-1319) og Christoffer II (1319-1332). Antagelig nedlagt ca. 1330.

Lit: Danmarks middelalderlige skattefund, Kbh.1992 Vol.II s.110-112.

Dansk breddaler u.år fra Christian 4. (1588-1648) (H.64B).

Brei

Breitenstein, Nils (1904-1969). Dansk historiker og numismatiker, fra 1927 til 1947 inspektør ved Møntsamlingsen i København. Hans første opgave var at bringe udstillingen af de græske mønter i orden. Dernæst er hans største fortjeneste udarbejdelsen af → Sylloge Nummorum Graecorum indtil bind 30. Han skrev heri bl.a. en strålende beretning om den græske møntsamlings tilblivelse og studiet af græsk-romerske mønter i Danmark fra Fr.3. til nutiden (se også Nat.Arb. 1940 s.5-16). Dansk Numismatisk Forening valgte ham til korresponderende medlem i 1951.

Lit: NNUM 1969 s.93-96 (nekrolog + bibliografi); Den kongelige Mønt-og Medaillensamling 1781-1981, Kbh.1981 s.206-207.

Bremen-Verden. Den danske kong Fr.3. (1648-1670) har som ærkebispe i Bremervørde i 1641-1643 ladede slå 2, 1 og 1/2 speciedaler, 1/2 rigsort (1/8 taler), 3 skilling lybsk (1/16 taler), 2 skilling lybsk og søsling lybsk.

Brenner, Elias (1647-1717).

Svensk numismatiker og tegner. Ud-gav 1691 et møntværk baseret på sin egen samling. 2. oplag af dette værk: »Tesaurs Nummorum Sveco-Gothicorum«, i 1731. Udsendt i nytryk 1972 af et svensk forlag.

Lit: MK 1979 s.59-62 (med yderligere henvisninger); SNT 1994 s.196-200.

Brilledaler, navnet på en → skuedaler præget i Goslar og Wolfenbüttel af hertug Julius af Braunschweig-Wolfenbüttel fra 1586 til hans død i 1589. Forsiden viser en vildmand stående med lys, kranium, timeglas og brille. Hertug Julius var en strengt troende protestant, og han har uden tvivl med denne taler villet henvise til erkendelsen af den rette tro og al jordisk forgængelighed. Herfra stammer tydingen af de på mønten forekommende forkortelser: W:H:D:A:L:V:B:D:S:S:N:H:V:K:W:

Was Hilft Den Augen Licht Und Brill Der Sich Selbst Nicht Helfen Und Kennen Will.

Lit: Die Brille auf Münzen und Medaillen, Der Münzen-und Medaillensammler, April 1983.

Brilledukat. Betegnelsen for nogle pudsige danske guldmønter udmøntet under Chr.4. (1588-1648). Den danske konge havde længe puslet med udvinding af guld, og da der kom besked fra Norge om, at man havde fundet guld-erts, tog Chr.4. straks dertil og lod det undersøge i en ovn. Før kongen i juli 1646 rejste fra Akershus, havde han vist ertset til møntmester Peter Grüner og warden Herman fra Mønten i Kristiania, men de havde begge svaret ham, at såfremt kongen fik guld ud af ertsen, ville de lade sig hænge. Scenerne blev bragt noget erts til København, og det lykkedes kongens altmuligmand Caspar Herbach (Kunst-Kasper), som var indkaldt hertil i 1642 fra Lichtenberg, at udvinde en del guld, og af dette blev der slået hele, halve og kvarte dukater. På forsiden bærer de enten Chr.4.'s monogram og årstallet 1647, ellers vises kongen i stående figur. Men bagsiden er nok det morsomste. Den latinske indskrift: VIDEMIRA DOMI betyder: »Se vidundere herhjemme«, og brillen skulle være Chr.4.'s personlige påhit, der betød, at den, som ikke ville tro, at dette var guld fra det danske rige, hellere måtte tage briller på. Alle brilledukaterne er sjældne, og allerede fra gammel tid kendes der flere støbte forfalskninger.

Briquet (hol.: Vuurijzer). Fransk ord for »fyrstål«. Et sådant findes i ordensskæden til »Den gyldne Vlies« (Toison d'Or, Goldenen Vliesses), der blev indstiftet 1429 af hertug Filip af Burgund. En mønt med dette navn fremkom første gang 1474 under Karl d. Dristige (1467-1477) i de Burgundske Nederlande, Brabant og Flandern. Dobbelt-briquet afbil-

der to løver med et fyrstål imellem. Denne mønt bærer for første gang årstal med arabiske cifre. Den hele og halve briquet har ingen afbildning af fyrstål. Mønttypen skal være præget indtil 1492.

Britannia groat. En lille engelsk sølv mønt af værdi 4 pence indført 1836 under Wilhelm IV. Bortset fra → maundy money havde denne nominal ikke været udgivet de sidste 200 år. Det siges, at initiativet til genindførelsen af mønten skyldtes parlamentsmedlem Joseph Hume, som selv følte behovet for denne mønt til sporvogne og hyrevogne. Typen har fået navn efter forsiden med Britannia. Det ærgrede dog dro-scheckuskene, at de ofte mistede de små mønter, og de fik hurtigt øgenavnet »Joey«. Prægningen fortsatte til 1855, men slutter først med en enkelt prægning i 1888 i anledning af dronning Victorias guldjubilæum. Disse sidste var dog kun beregnet til kolonierne.

Britanniametal. Metallegering bestående af 70-90% tin, 10-25% antimon samt 1-5% kobber. De danske generals-medaljer med Bülow, Helgesen, Krogh, de Meza, Rye og Schleppegrell er præget i 1850 i Birmingham i det dengang nye såkaldte Britanniametal.

British Museum Catalogue, normalt forkortet BMC, betegnelsen for referencenkataloget: Catalogue of the Greek Coins in the British Museum, London 1878ff. Værket er på 29 bind og findes nyoptrykt 1963-82.

Broad. Engelsk betegnelse for visse mønter, der er større og tyndere end de maskinprægede (→ milled) standardmønter. Den første er en håndpræget (→ hammered) guldmønt præget under James I 1604 og af værdi som 20 shillings. Denne mønt kaldtes i samtiden → unite. Det andet eksempel er en broad fra 1619,

også kendt som → laurel. Mønterne blev indkaldt og gjort ugyldige 1732-33.

Brockage. Engelsk udtryk for fejlpræget mønt med aftryk fra den foregående mønt, der ved et uheld er blevet liggende i prægemaskinen, hvorved der er opstået en normal prægning på den ene side og et negativt præg på den anden side.

Bromelius, Olof (1639-1707).

Svensk læge, botaniker og numismatiker. Erhvervede bl.a. skatten fra Södermalm samt fundene fra Naverstad, Revesjö, Hålanda og Lerbäk. Bromelius var i kontakt med → Brenner og overlod ham eksemplarer fra Södermalmsfundet og måske også fra Lerbäcksfundet. Efter hans død førte sønnen Magnus von → Bromell samlingen videre.

Bromell, Magnus von (1679-1731).

Svensk læge, møntsamlers og numismatiker født Bromelius. Han blev 1726 adlet under navnet von Bromell. Førte den af faderen anlagte store møntsamling videre. Efter en anseelig arv fra en halvbror, forøgedes samlingen betydeligt. Han købte også en medaljesamling tilhørende rådmand Nymann i Stockholm. I 1730 publicerede han en summarisk fortegnelse over samlingen og skrev også et par kataloger over den, som dog ikke nåede at blive udgivet. I 1731 tilbød han Antikvitetsarkivet samlingen for 8000 plåter. Den blev overtaget 1734 og givet som gave til dronning Ulrika Eleonora, og efter hendes død i 1741 fik Antikvitetsarkivet samlingen som gave fra kongen i 1744.

Bronze. Legering af kobber og tin kendt i årtusinder. Valsebronze indeholder fra 1-8% tin, mest anvendt er dog 6%. Der er normalt også zink i legeringen, som derved bliver mindre følsom over for oxnatmosfæren (modstår gasoptagelse) og dels er let-

tere at støbe. Indtil 1856 var møntmetallet i Danmark i mindre skillemonter kobber, men Fr.7. foreskrev i 1856, at der til de mindre mønter skulle bruges bronze med sammensætningen 90 dele kobber + 5 dele tin + 5 dele zink. Denne legering var meget lys og kunne minde lidt om guld, hvorfor den ved møntloven af 1873 blev ændret til en mørkere bronze i forholdet: 95 vægtdele kobber + 4 dele tin + 1 del zink. Den samme legering var indført af Sverige allerede i 1856 til småmønterne, og Norge tog den i anvendelse 1875.

Bronzital. Italiensk betegnelse for en aluminiumbronze legering (92% kobber, 6% aluminium og 2% nikkel) brugt til nogle mønter fra Italien, San Marino og Vatikanet.

Bronzo er navnet på nogle bronze-mønter fra bl.a. Messina omkring 1000-tallet. De var ofte dårligt prægede og havde ofte indskrifter på både latin og kufisk (gammel arabisk). Den spanske konge Fernando V (1452-1516) har givet samme navn til en 1/4 tari udmøntet i Messina.

Broschespor. Smukke og dekorative mønter har i tidligere tid været meget anvendt til smykkebrug, ofte på et tidspunkt hvor værdien af dem kun var metalværdien. Nu om dage kan man ærgre sig over, at mønter på den måde er ødelagt. I dag, hvor prisen på større ældre sølvmonter kan være ret høj, har man i mange tilfælde forsøgt at befri mønter fra indfatninger, nåle etc., men der vil altid være spor tilbage, hvor der har været loddet. Værdien af en mønt med brochespor er mange gange lavere end en tilsvarende uden fejl.

Brudsølv (sv.: Hacksilver). Betegnelse for brudstykker af diverse sølvgenstande som tråd, barrer, hals- og armringe, sølvspænder eller mønter. Brudsølv har fortrinsvis fundet an-

vendelse i vikingetiden i Skandinavien og østersølandene. Sølvets sønderdeling i større eller mindre dele hænges sammen med dets anvendelse som betaling efter vægt.

Lit: KL. bd.6 sp.38.

Brugsslid er en betegnelse hovedsagelig anvendt i forbindelse med visse typer møntfund, når man skal fastlægge den rette relative kronologi af en række udaterede mønttyper. På daterede mønter kan sliddet på de yngste give et fingerpeg om, hvornår de senest kan være nedlagt, det såkaldte → terminus ante quem.

Brunei kanon → Kanon penge.

Bruttovægt → Råvægt.

Bruun, Lars Emil (1852-1923).

Dansk smørgrosserer samt mønt-, medaille- og pengeseddelsamlers i stor stil. Han begyndte allerede som ung handelslærling, og ifølge en endnu bevaret fortegnelse, som han skrev som 15-årig, havde han da 49 sølvmonter og 87 kobbermønter fra alverdens lande. I 1870'erne købte han mange mønter på forskellige

Portrætmedalje over L.E.Bruun udført 1908 af S. Lindahl.

auktioner, og efter 1883 gav hans smøreksporthandling ham så mange penge i hænde, at han snart ejede den største privatsamling herhjemme. Bruun var da også med til

Bruu

at stifte Møntsamlereforeningen i Kjøbenhavn (senere Numismatisk Forening) i 1885. Han købte gennem årene stærkt ind på auktioner i ind- og udland og erhvervede også hele møntsamlinger – afsluttende med grevskabet Bille-Brahes møntsamling, som han dog ikke selv nåede at indordne inden sin død. Bruun havde allerede i 1898 holdt foredrag i foreningen om de danske vikingetidsmønter i England og Northumberland, og ved et par lejligheder lod han sine dubletter sælge i 1894, 1898 og 1901. I 1896 kom det til et sammenstød i foreningen mellem Bruun og Bergsøe vedr. den udsendte Tietgen-medalje, hvilket resulterede i bestyrelsens udmeldelse og dannelsen af en ny møntforening med navnet: Møntsamlereforeningen af 1896. Denne blev dog i 1916 slået sammen med Numismatisk Forening. Bruun var næstformand i foreningen fra 1916-1921. I 1914 havde han finansielle problemer på grund af et større byggeri i Gentofte kommune, hvilket førte til, at han solgte første del af sin svenske samling. 2. del var også planlagt solgt, men så kom 1. verdenskrig, og samlingen blev først i 1918 solgt i sin helhed til en svensk forretningsmand, I. Berghman. Det meste af denne samling havnede, efter at have været gennem flere forskellige lande, hos den svenske storsamler Gunnar Ekström. Efter Bruuns død solgtes hans engelske og ikke-nordiske mønter i London i 1925, og efter indordningen af Bille-Brahes mønter solgtes de tiloversblevne dubletter ved en auktion i okt. 1925 i København. Hans store hovedsamling havde han bestemt skulle tjene som reserve i 100 år for Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, ifald der skulle ske den noget. Bruuns samling er i dag anbragt på Frederiksborg Slot i Hillerød og vil antagelig blive solgt i 2023. Den del af samlingen, han holdt mest af, vikingemønterne fra Northumberland, Østangel og Irland – 546 styk-

ker, skænkede han Den kgl. Mønt- og Medaillesamling.

Lit: NFM bind VII (marts 1924) s.121-126; I.E.Bruuns Mønt- og Medaillesamling, Kbh.1928 s.V-XIV; NR 2.årg 1979 nr.2 s.16-19; MN 1981 s.12; Møntsamlere og Forskere, Dansk Numismatisk Forening 1885-1985, Kbh.1985 passim.

Bruun, H.R. (1854-1929). Norsk medaljør, der har udført ca. 30 medaljer og plaketter 1880-1925; deriblandt »Medaljen for edel dåd« 1905.

Lit: Støren og Holst: Myntgravør Ivar Thronsdens medaljer, jetonger og merker (Oslo 1937) s.18-27.

Bruun, Patrik (født 1920). Finsk historiker og numismatiker, der i 1953 blev dr. på en disputats om Constantin d. Stores udmøntninger i Arles i Provence. Efter en tid ved Helsingfors Universitet blev han 1965 direktør for det finske institut i Rom – et job, som han forlod 1968 til fordel for et professorat i historie ved Åbo Universitet. Herfra pensioneredes han 1983 og begyndte et aktivt otium med videre numismatisk forskning. Hans hovedområde er de senromerske mønter, og blandt de mange bøger og artikler, der er kommet fra hans hånd, vil det være nærliggende at omtale bind VII fra 1966 i serien *The Roman Imperial Coinage*, dækkende perioden 313-337 e.Kr, dvs. Constantin og Licinius. I 1989 blev han æresmedlem i Numismatiska Föreningen i Finland, og 1990 har denne forening sammen med Num. For. i Åbo ladet udføre en medalje over Patrik Bruun, designet af Raimo Heino. 1990 modtog han ANS's Huntington medalje.

Lit: NNUM 1990 s.66-70 (70 år + num.-bibliografi).

Bryggeritegn. En del bryggerier, bl.a. Ceres i Århus og bryggeriet i Horsens, har fra sidste halvdel af 1800-tallet anvendt egne tegn ved aflønning af arbejderne. Tegnene lyder på »skyllet«, »proppet«, »bun-

det« og »etiketteret« og gælder for 50, 300 eller 500 flasker. Tegnene blev udleveret, når arbejderen havde udført det på tegnet angivne arbejde, hvorefter han kunne indløse sine tegn og modtage sin løn. Jo flere flasker, han havde håndteret, jo mere i løn. Bruen af tegnene menes ophørt allerede i 1920-erne.

Bryllupsmønter og -medaljer kaldes sådanne, som er udgivet i forbindelse med regenters og herskeres bryllupper eller bryllupsjubileer. Skikken var mest udpræget i baroktiden, men kendes dog også i dag. I Skandinavien har en række nutidige → jubileumsmønter (erindringsmønter / mindemønter) festliggjort bryllupper og sølvbryllupper.

Brystbillede. Delfremstilling af det menneskelige legeme, der omfatter hovedet med afskåret skulder – eller brystparti. Den måde at afbilde herskere på har været anvendt på mønter fra antikken og op til nu. I vore dage nøjes man dog ofte med et portræt.

Sachsen-Weimar, Johan Ernst med sine 7 brødre (1605-1619): 8-Broddredaler 1608.

Brødredalere. Benævnelse for hovedsagelig sachsiske eller sachsisk-weimarske dalere fra omkring år 1600. Ofte regerede to eller flere brødre samtidigt og havde fælles møntret og dermed lige ret til at blive portrætteret på mønterne. Mest kendt er nok 3 brødredalere fra Sachsen med Christian II, Johan Georg I og August eller 8-brødredalere fra Sachsen-Weimar, som viser Johann Ernst og hans syv mindre brødre - 4 på hver side.

Brøndfund → Kildefund.

Brøndsted, Peter Oluf (1780-1842). Dansk arkæolog og professor, der i 1832 blev direktør for Møntkabinettet i København. Videnskabelige artikler inden for numismatikken har han ikke skrevet, ud over en kort vejledning over samlingen i 1835. Han var først og fremmest interesseret i græske mønter og sørgede for at få aftryk i svovl eller gips af sjældne stykker, som især fandtes i British Museum i London og Bibliothèque Nationale i Paris. Han holdt forelæsninger over græske mønter og ejede selv en samling af sådanne, som senere blev erhvervet af Thorvaldsens, og som i dag ejes af Thorvaldsens Museum. Sidst, men ikke mindst, sørgede han for, at samlingen blev gjort offentlig tilgængelig.

Lit: Nat.Arb. 1940 s.9-10; MN 1981 s.6; Den kgl.Mønt-og Medaillesamling 1781-1981, Kbh.1981 passim; DBL bd.3 (1979) s.33.

Bu. Japansk møntenhed brugt til 1870. 1 rio (ryo)=4 bu=16 shu. Det japanske ord bu betyder »del« og ordet shu betyder »fraktion«. Møntenheden indgår i en række japanske møntnavne: → Ichibu gin (1 bu (del) sølv), Sanbu gin (3 bu (del) sølv), Nibu kin (2 bu guld) etc.

Buaya → Tindremønter.

Buck. Det folkelige amerikanske ord for dollar. Oprindelsen til ordet er usikkert; muligvis er det en forkortelse for »buckskin« (då-skind), idet disse brugtes som betalingsenhed i handelen med indianerne i koloniseringsens første tid.

Budju (Budschu, Boudjou). Møntenhed indtil 1847 i Algier lig 24 munzuna. I starten var det dele af budja (1/2, 1/3, 1/4, 1/6), der blev udmøntet som sølvmonter, men i 1821 udsendtes 1 budju i sølv (9,8-10,1 g) og en 2 budja (19,5-20 g).

Bugge, Søren Bruun (1798-1886). Norsk latinprofessor, der 1826 som den første blev udnævnt til bestyrer på deltid for Myntkabinettet i Oslo. Møntkabinettet var allerede en realitet i 1817, men først med Bugges ansættelse kunne man begynde at udpakke, ordne og katalogisere de græske mønter. Senere begyndte han på de romerske mønter, som han stoppede med i 1830, da han fik andet arbejde.

Lit: NNUM 1967 s.251-252; MN April 1975 s.I; MIN s.140.

Bukowski, Henryk Michael Anton (1839-1900). Svensk antikvitetshandler, der fra 1873 afholdt offentlige kunst- og montauktioner. Han var særdeles aktiv i SNF, og i 1870'erne og 80'erne blev mange af møderne henlagt til hans lokaler. Han havde en vis forkærlighed for pengesedler og skabte på den tid den største private seddelsamling i Sverige. I 1890 solgtes seddelsamlingen samt bøger og forordninger vedrørende seddelsvæsenet til Riksbanken for 10.000 Kr.

Lit: M.Haykowskii: Henryk Bukowski. Namnet lever kvar, Stockh. 1990, 352 sider.

Bulle (bly-bulle). Paveligt metal-segl fæstnet til de pavelige meddelelser (Pave-buller). Det pavelige segl fik omkring 1100 sit nuværende ud-

Pavelig bly-bulle fra Alexander IV (Rinaldo di Segni) (1254-1261).

scende med billeder af Peter og Paulus på den ene side og pavens navn og ordensnummer på den anden. Lignende segl er kendt fra byzantiske kejsere. På grund af deres møntlignende udseende og kulturhistoriske betydning, har de haft en vis samlerinteresse blandt numismatikere.

Lit: KL. bd.2 (1980) sp.359-362.

Bullion. International betegnelse for umøntet metal, sædvanligvis guld eller sølv i form af barrer, plader etc. Denne form for ædelmetalbeholdning bruges af de fleste landes nationalbanker.

Bullionfund. Skatte af mønter, som ikke er samlet for deres pålydende, men på grund af deres metalindhold.

Bullion mønter. Mønter eller møntlignende stykker i platin, guld eller sølv, der for det meste i præget angiver vægt og finhed fremfor en bestemt værdiangivelse. Sådanne

Bun

»mønter« udgives i dag af en lang række lande, der herved kan få omset deres udvundne guld nemmere, end hvis det var i barreform, og så endda få flere penge for det. Eksempler på bullionmønter er den sydafrikanske → krügerrand, kanadiske → maple leaf mønter; australske → nuggetmønter samt den lange række kinesiske pandamønter i sølv, guld, platin og palladium.

Bun Penny. Populært navn for de engelske penny-stykker 1860-1894 præget under dronning Victoria og visende hendes hår sat op i en knude eller bolle (bun).

Buqsha (Bogash, Bogach). Møntenhed i Yemen indtil decimalsystemets indførelse i 1976. 1 buqsha=2 halala; 2 buqsha = 1 ghirsh (piastre) og 40 buqsha=1 riyal, 1 imadi, 1 ahmadi eller 1 Maria Theresia-daler.

Burbe (Bourbe). Tunesisk kobbermønt fra 1600-tallet, sidst udmøntet 1850. 1/2 asper (nasir)=1 burbe (fals)=6 burbino (fals raqiq). → Sebili.

Burgefundet. Svensk møntfund fra Burge i Lummelunda på Gotland 1967 og det største sølvfund fra vikingetiden. Skatten er det seneste fund af de skandinaviske vikingetidsskatte nedlagt i 1140'erne. Den vejede 10,57 kg og indeholdt foruden smykker 3290 mønter og ca. 30 sølvbarrer. Af mønterne var 95% tyske fra det nordvestlige og mellemste Tyskland.

Lit: Gotlandsk arkiv 1969 s.7ff; N.L.Rasmussen & E.Nathorst-Böös: Pengar på Gotland s.5.

Burgundiske dalere. Betegnelse for den sydnerlandske → kreuzriksdaalder 1567-71 samt de fra 1612 prægede burgundiske → albertsdalere, som havde det burgundiske andreaskors på forsiden, og som blev præget til omkring 1700.

Burmester, Carl Wilhelm (1852-1922). Svensk apoteker, mønt- og medaljesamler. Begyndte som ganske ung med at samle og fik med tiden en forbavsende stor samling med mange sjældne stykker. I 1906 solgte han samlingen til grosserer I Berghman. Derefter kastede han sig over medaljer og hjemkøbte mange sjældne stykker fra udlandet. Oprettede 1919 et fond for SNF, der brugtes til at udgive medaljer for. SNF gjorde ham i 1914 til æresmedlem.

Buspoletter → Trafikpoletter.

Butut. Skillemøntenhed i Gambia efter decimalsystemets indførelse 1971. 100 bututs=1 dalasi.

Bygningsoffer. Traditionen med at lægge eksemplarer af tidens mønter ned i en bygnings grundsten (→ Grundstensmønter) er kendt allerede fra antikken. Ved store bygninger, der havde tårn, blev der ligeledes gemt mønter i tårnknappen (→ Tårnknappmønter) for at afværge ulykker. Skikken er analog med i et skib at placere en mønt under masten (→ Mastesporsmønter).

Lit: Nat.Arb. 1956 s.93-102, 1972 s.110

Bünstorffundet. Et større møntfund i 1827 gjort i Bünstorf i Sydslesvig af to daglejere, Hartmann og Busch, da de gravede en grav. Krukken indeholdt ifølge Ramus' summariske optælling »mellem 4000 og 5000 brakteater og henvend 150 solide mønter«, hovedsagelig nordtyske brakteater dækkende perioden ca.1185 - ca.1225. Fundet blev endelig bearbejdet og udgivet 1917 af Georg Galster, som i NNUM 1955 s.127 ff supplerede med tillæg og rettelser.

Byttehandel. Umiddelbar udveksling af forbrugsgoder uden anvendelse af et eller andet omsætningsmiddel (dvs. penge). Byttehandel har været den mest fremherskende form

for handel, før man fik mønter eller »primitive betalingsmidler«, og i tider med et helt eller delvist nedbrudt feudalt møntsystem.

Byzantinske mønter. De byzantinske (eller østromerske) serier ligger i forlængelse af de romerske; grænsen sættes normalt til 498, hvor kejser Anastasius gennemførte en reform af kobbermønterne. De senromerske ædelmetalmønter fortsatte: guld → solidus (med fraktionerne → semissis og → tremissis) og sølv → miliarense og → siliqua. Da de byzantinske serier strakte sig over små 1000 år, skete der flere ændringer, og det kan derfor være praktisk at dele byzantinsk mønthistorie op i 4 perioder.

1. periode: 498-717

Ved Anastasius' reform beholdt værdimønten sine indbyrdes relationer: 1 AV solidus=12 miliarense=24 AR siliqvæ. Fra Justinian prægedes → letvægtssolidi på 23, 22 og 20 siliqvæ. Den nye kobbermønt follis gik der fra begyndelsen 360 af på en solidus, senere kom man ned på 180, da de største follis prægedes under Justinian.

AV/AR: Designet lå i forlængelse af de senromerske mønter: forsiden havde en højrevendt buste med latinsk indskrift. Under Justinian indførtes frontalbuste, og denne blev enerådende på alle senere mønter; senere sås dog også kejseren troned eller stående frontal, evt. sammen med medregenter (kejserinder eller sønner). Bagsiderne indledtes med en (kvindelig) Victoria, i 518 ændret til en (mandlig) engel. I 578 sås første gang et kors på trin, der også var typisk bagsidemotiv på sølvmønten → hexagram. Den erstattede de ovennævnte sølvmønter 615. I 695 indførte Justinian II for første gang i mønthistorien en Kristusfigur.

Æ: Kobbermønternes forsider fulgte det ovenfor nævnte om ædelmetalmønterne; bagsiderne fik som noget nyt (i forhold til de romerske) store

værdiangivelser med græske tal, f.eks. follis'en mærket M (=40 nummi), halvfolli's'en K (=20 nummi) etc. (→ nummi). Desuden bar mønterne, som de senromerske, forkortelser af møntsted og → officina; fra 538 indførtes regeringsår som datering, parallelt hermed brugtes også → indikation. I 600-tallet bevirkede udenrigspolitiske problemer (618-28 perserkrig, fra 638 arabernes fremtrængen) at kobbermønten forringedes, og at de små nominaler forsvandt.

2. periode: 717-1092.

AV/AR: Mønternes design var oprindeligt påvirket af ikonoklasterne, der var imod ikoner (billeder af Kristus og helgener); til gengæld optrådte kejserfamilien med både levende og afdøde medlemmer. I 720'erne introduceredes en ny, flad sølv mønt, → miliaresion, der var helt uden billeder, også af kejseren. På guldmønten solidus – der gradvist betegnedes med det græske ord nomisma – dukkede Kristus op igen i 840'erne efter ikonoklasternes nederlag; senere kom også Maria og helgener. Under Nikeforos Fokas (969-76) introduceredes en lettere guldmønt, → tetarteron nomisma, denne beholdt det lille modul, mens nomisma'en gradvis blev tynd og større i diameter, og i 1000-tallet tillige → skyfat (skålfornet); dette sidste skal måske ses i sammenhæng med, at mønten samtidig forringedes.

P.g.a. en ny, større udenrigspolitisk krise (tyrkernes sejr ved Mantzikert 1071, normannerangreb) blev både sølv- og guldmønten voldsomt forringet op mod 1092.

Æ: som nævnt gik det gamle system til grunde; de sidste 20 Nummi'er med K prægedes i 760'erne og derefter blev follis'en næsten eneste kobbernominal (det store M blev hængende som en type immobilisee til ca. 840). Mønten viste herefter kejserens portræt frontalt på forsiden, mens bagsiden havde en inskription med en blanding af latinske og græ-

ske bogstaver på formen: »(kejsernavn) af Guds nåde romernes kejser«. Fra 969 forsvandt kejserbusten, og der prægedes »anonyme« folles med Kristus på forsiden og bagsideteksten »Jesus Kristus kongernes konge«. Disse prægedes perioden ud med forskellige bagsider (14 typer ialt, klasse A-M), mens der parallelt hermed fra 1059 atter prægedes folles med kejserens portræt.

3. periode 1092-c.1354

Ved kejser Alexios I's reform 1092 kom der atter orden i møntsystemet. Det så således ud: 1 AV → hyperpyron=3 → electron aspron trachy=48 billon aspron trachy. Disse tre nominaler var alle → skyfate (skålfornede). Designet viste på den konvekse side (forsiden) Kristus, Maria eller helgener, på den konkave (bagsiden) kejseren; teksten var nu helt igennem på græsk. Desuden sloges små, flade kobbermønter på 1 og 1/2 tetarteron. Det 4. korstog (kræmmerkorstoget) erobrede Konstantinopel i 1204, og dette satte sig spor i møntprägningen. Der etableredes et latinsk kejserdømme i Konstantinopel til 1261; her prægedes kobberskyfater (de latinske imitationsserier). De flygtende grækere etablerede tre kejserdømmer: 1) i Trapezunt, hvor der fortrinsvis prægedes en flad sølv mønt kaldet asper; 2) i Epirus, hvorefter Thessalonika blev generobret; dette rige erobrede dog i 1246 af 3) kejserdømmet Nikæa, der blev det rige, der i 1261 generobrede Konstantinopel fra latinerne. I Nikæa og Thessalonika prægedes efter Alexios' system, dog sank guldindholdet i → hyperpyron'en ligesom → elektron trachy'en blev en sølvtrachy og billonmønten en kobbertrachy. Alle er dog fortsat → skyfate, og der var en rigdom af helgener, engle, serafim og meget andet. Nogle år efter generobringen – ca. 1295 – afløstes sølvtrachy'en af en flad sølv mønt, der på ny kaldtes → miliaresion. Kobbermønterne blev ligeledes i løbet af 1300-årene flade.

4. periode ca.1354-1452.

Efter fornyede tyrkiske invasioner i begyndelsen af 1300-årene og opslidende borgerkrige nåede guld → hyperpyron'en ned på kun 11% guld. Den erstattedes ca.1364 af en flad sølv → hyperpyron (med fraktioner på 3/4, 1/2, 1/4 og 1/8). Ud over disse prægedes få kobbermønter. Rigets territorium blev stadig mindre med følgende dalende behov for mønt. I 1452 erobrede Konstantinopel af tyrkerne, og det byzantinske rige ophørte med at eksistere. Trapezunt faldt nogle år efter, 1461.

Kataloger: Området er dækket af en række ældre kataloger af Sabatier (1862), Wroth i BMC (1908-11) og Tolstoi (1913-13). Imidlertid foreligger en række nyere: På engelsk dækkes perioden 498-1081 af katalogerne fra Dumbarton Oaks, og hertil knytter Michael Hendy sig med *Coinage and money in the Byzantine Empire 1081-1261*. På fransk findes et katalog fra *Bibliothèque Nationale* af Cecilie Morisson, og på tysk et af Wolfgang Hahn, der dog kun dækker op til 717. Men der gøres stadig nye fund, og et væld af tidsskriftartikler om enkelte typer fremkommer til stadighed. Den sene periode efter 1261 er behandlet i nogle små kataloger af S. Bendall. Af samlere bruges enten Ratto: *Monnaies byzantines* (1929), der oprindeligt var et auktionskatalog og hvis illustrationer stadig er værdifulde; ellers er standardkataloget Davis R. Sear: *Byzantine Coins and their Values* (1974), der foruden katalogisering (på grundlag af D.O. og Hendy) har en generel indføring i emnet. → NNUM 1990 s.78-82.

Bæretilladelse → Medaljer – belønningsm. etc.

Bäsinge. Svensk kobberværk i Dalarna, hvis malm sendtes til → Garpenberg, hvor det blev smeltet og raffineret. For at skille dette kobber fra Garpenbergs og andet kobber,

Bønn

skulle der ved → plåtmyntens stempling i Avesta anvendes et særskilt stempel med et kronet B i værdistempellet. Dette har fundet sted i en kort periode mellem 1711 og 1713.

Lit: SNT 1994 nr.1 s.4-5.

Bønnemønt (jap.: Mameita-gin). Disse mindre bønneformede japanske sølvmonter blev første gang fremstillet i 1601 som en form for skillemønt, der skulle opveje forskellene på de større uensartede støbte

Mameita Gin, Genbun (1736-40).

sølvbarrer (Chogin). De oprindelige var af sølv med finheden 0.800 (80%), men omkring 1700-tallets begyndelse skete en forringelse af sølvindholdet – helt ned til 20%. Dette skabte så mange problemer, at man 1714 forhøjede sølvindholdet til de oprindelige 80%. Bønnemønterne blev præget helt op til 1859, men påny med faldende sølvindhold, og sluttede med kun 13%.

C

Cache. Møntenhed i Fransk-Indien, sprogligt identisk med kas (cas). 4 caches=1 doudou. Mønten er af kobber og præget 1720-1835 i Pondichery.

Cagliariase. Kobbermønt fra Cagliari på Sardinien, først præget af de spanske herskere fra 1500-tallet. I

1600-tallet er endvidere præget 3 C. Efter Spaniens afståelse af territoriale krav i Italien 1720, kom Sardinien ved bytte under Huset Savoyen, og kongeriget Sardinien dannedes. Det fortsatte udmøntningen af C. og 3 C. til 1813 efter forholdet: 12 denari=6 cagliariase=1 soldo. Cagliariase kaldes også spanske sølvmonter udmøntet i Granada i 1400-tallet.

Cagnolo. Folkeligt navn for billonmønt præget i Mantua i Italien i 1400-tallet under Giovanni Francesco Gonzaga. Forsiden med afbildning af en hund (it.: Cagna).

Calaim – fra det hindustanske ord »kalai« – er i Ostindien betegnelse for en metallegering af tin med indhold af kobber, bly eller nikkel. Denne legering er brugt til nogle portugisiske kolonimønter i Indien, de såkaldte → bazaruccos. En anden legering også brugt til disse mønter kaldes tutenaga og er en blanding af tin og bly eller tin og zink.

Calculi → Abacus.

California Gold. Foruden den officielle guldudmøntning i U.S.A. fandtes »Private or → Territorial gold coins«. Disse udgivelser havde ingen autorisation, men cirkulerede alligevel i mange former. Under det store guldeventyr i Californien startede private i 1852 prægningen af 1/4, 1/2 og 1 dollar i guld for at afhjælpe manglen på mønter, men efter 1856 svandt behovet for disse stykker, og de blev mere populære som souvenirs. Den private møntprægning fortsatte helt til 1882, da en lov satte en stopper herfor. California Gold er små runde eller 8-kantede stykker med billede af frihedshovedet (liberty head), et indianerhoved eller en buste af Washington. Man regner med, at der i dag stadig eksisterer ca. 10.000 af disse mønter fordelt på omkring 500 varianter, af hvilke

mange er meget sjældne. Moderne nypræg og kopier er uden numismatisk værdi.

Candareen. Et navn som udlændinge i Fjernøsten gav den kinesiske vægtenhed fen. 1 tael (liang)=10 → mace (qian eller ch'ien)=100 candareens (fen)=1000 li. Ordet kommer fra det malaysiske »kenderi«, som igen kommer fra det tamilske »kunri«, navnet på den indiske ærteplante (Abrus precatorius), hvis frugter oprindeligt blev brugt som vægte.

Canella → Onca.

Canelo → Onca.

Carat → Karat.

Carbovanetz → Karbovanet.

Carlino (carlins). Mønter præget af Karl I af Anjou fra 1278 i Neapel, Brindisi og Messina for kongeriget Sicilien. Guldmønten carlin d'or kendes også under navnet salutor og

*Napoli, Carlo II (1665-1700):
Carlino 1685 (CNI 269).*

vejede ca. 4,4 g og var af så rent guld, som det var praktisk muligt på dette tidspunkt. Udmøntningen sluttede 1305. Carlin d'argent var en efterligning af den franske gros tournois og vejede 3,34 g. Fra 1500-tallet til op i 1700-tallet hyppigt udmøntet af de spanske konger for deres besiddelser i Italien – først og fremmest Sicilien og Neapel. 2 carlinos=4 cavallos=1 tari. I 1788 vejede sølv-carlinoen 2,294 g med finhed 0.833. Sidste gang udmøntet som 10 grana mønt i 1859. Vatikanstaten har så